

JAVNI BILJEŽNICI I JAVNI REGISTRI

Hano Ernst, dipl. iur.*

Prof. dr. sc. Tatjana Josipović**

UDK 347.961

347.714

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: listopad 2009.

Uvodno autori govore o funkcionalnoj povezanosti javnih bilježnika i javnih registara, te analiziraju njihove temeljne pravne i društvene uloge. U nastavku je prvo prikazana uloga javnih bilježnika u pripremnim radnjama za registraciju podataka u kojima javnih bilježnici ne sudjeluju neposredno u registarskom postupku niti komuniciraju s registrom, već pripremaju ispostave koje služe kao temelj upisa u kasnijem registarskom postupku. Analizirano je njihovo sudjelovanje u postupku sastavljanja tabularnih isprava za zemljišnu knjigu i upisnik osiguranja te za osnivanje i poslovanje trgovačkih društava u Republici Hrvatskoj i komparativnopravno. U drugom dijelu rada prikazana je uloga javnih bilježnika u samim registarskim postupcima, bilo kroz komunikaciju s registarskim tijelom, bilo da sami obavljaju promjene u registru kojeg vode. Posebno su prikazani i registri u drugim zemljama u čijem poslovanju sudjeluju javni bilježnici, a koji još ne postoje u Republici Hrvatskoj. Analizirane su mogućnosti razvoja zemljišnoknjižnog sustava u smislu povezivanja s javnobilježničkom službom radi omogućavanja elektroničke komunikacije, te postojeće prepreke tom razvoju i modaliteti otklanjanja tih prepreka. Prikazano je uspješno provedeno eksperimentalno uključivanje javnih bilježnika u postupak registracije trgovačkih društava, kao i njihovo sudjelovanje pri registraciji oporuka. U posljednjem dijelu rada prikazana je uloga javnih bilježnika kod uvida u registar i u povezanim radnjama kao što su izdavanje izvadaka, potvrđivanje činjenica i davanje obavijesti. Autori zaključuju o promjenama u tradicionalnim ulogama javnog bilježnika te ističu upravo vezu s javnim registrima kao temeljnu novu odrednicu javnobilježničke službe.

Ključne riječi: javni bilježnik, zemljišna knjiga, sudski registar, registar oporuka, javni upisnik.

* Hano Ernst, dipl. iur., asistent Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

** Dr. sc. Tatjana Josipović, profesorica Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

I. UVODNO O FUNKCIONALNOJ POVEZANOSTI JAVNIH BILJEŽNIKA I JAVNIH REGISTARA

I javni bilježnici i javni registri predstavljaju moderan javni servis građanima i trgovačkim društvima koji olakšava poslovanje i pravni promet. O javnim registrima, o njihovoj važnosti i korisnosti, kao i mnogim problemima, naročito u tranzicijskim zemljama, nije potrebno posebno govoriti.¹ Posebno organizirani i vođeni sustavi javnih evidencija, popisa, knjiga, očevidnika, imenika i sličnih registara služe npr. individualizaciji fizičkih i pravnih osoba, publiciranju njihovoga pravnog statusa i ovlaštenja da raspolažu određenim pravima, izvršavanju određene javne ovlasti, sklapanju pravnih poslova i sl., publiciranju pravnog i činjeničnog stanja nekretnina, pokretnina i prava mjerodavnog za njihov pravni promet. Javni registri svojom funkcijom dostupnosti podataka ne samo da štite privatne interese, već u određenoj mjeri i one javne, prvenstveno zato što u velikom broju slučajeva osiguravaju zakonitost (kroz registarski postupak) i posrednu kontrolu javnosti (kroz samo publiciranje).

Javni bilježnici su osobe koje također imaju slične funkcije zaštite privatnih i javnih interesa. Obavljajući svoju službu, javni bilježnici olakšavaju poslovanje i pravni promet, dok istovremeno u većoj ili manjoj mjeri kontroliraju zakonitost i pravnu sigurnost.

Usprkos ove funkcionalne sličnosti javnobilježničke službe i javnih registara, povezanost ta dva servisa je novijeg datuma. Javni bilježnici danas imaju u odnosu na različite javne registre nekoliko funkcija. Bolje rečeno, njihove funkcije se očituju u različitim aspektima registracije. Kao prvo, njihova redakcijsko-certifikacijska funkcija² dolazi do izražaja u svim onim slučajevima u kojima su te isprave temelj za registraciju nekog prava ili činjenice (npr. uknjižba založnog prava ugovorenog u javnobilježničkom aktu, upis promjene temeljnog kapitala na temelju odluke glavne skupštine d.d.). Njihova komesarijalna funkcija³ dolazi do izražaja u onim slučajevima u kojima javni bilježnik neposredno komunicira s registrom, inicira promjenu ili mijenja podatke u registru (npr. HUU, sudski registar, upisnik osiguranja). Konačno, javnobilježnička protokolarno-certi-

¹ O registrima i njihovoj važnosti u hrvatskom pravu v. Josipović, T. (ur.), *Hrvatsko registarsko pravo*, Zagreb, 2006.

² Dika, *Javnobilježničko pravo*, zbirka radova (skripta), Zagreb, nedatirano, III. 2.

³ *Ibid.*

fikacijska i konzilijarna funkcija⁴ dolazi do izražaja prilikom obavljanja uvida, eventualnog izdavanja izvadaka ili potvrđivanja činjenica koje su evidentirane u registru (npr. potvrđivanje ovlasti za zastupanje, izdavanje izvotka iz EOP-zemljišne knjige).

Razlozi zbog kojih je javnobilježnička služba danas uključena u različite registracijske postupke na ovaj ili onaj način leži najviše u promjenama registracijskog sustava s jedne strane, te posebnim prerogativama javnih bilježnika s druge. Kao prvo, registracijski sustavi postali su otvoreniji, utoliko što je zbog tehničkih poboljšanja pristup informacijama olakšan pa su one postale dostupnije (u smislu jednostavnosti i brzine pretraživanja i prikazivanja podataka), te jednostavnije za reprodukciju (u smislu ispisa, prijepisa ili umnožavanja). Dva daljnja koraka su uvjetovala još veću otvorenost: 1) digitalizacija te 2) umrežavanje.

Prvi korak omogućio je notorno jednostavniju pohranu (u smislu jeftinijeg i prostorno manje zahtjevnog procesa), pretraživanje (zbog toga jer su podaci istovremeno i brzo pretraživi po gotovo svim kriterijima po kojima se i vode) i umnožavanje. Definitivno najveći pomak učinjen je (ili se još uvijek trenutačno čini) u onim segmentima registracije u kojima postoji vanjska elektronička dostupnost (tj. mrežna dostupnost). Ta je činjenica sama za sebe omogućila da javni bilježnik kao osoba koja je uvijek fizički odvojena od registra (bilo da se radi o ručno vođenom registru, bilo da se radi o elektronički vođenom registru) može neovisno o toj razdvojenosti komunicirati s registrom, imati u njega neposredan uvid, pa čak i mijenjati njegov sadržaj. Činjenica da je javno bilježništvo javna služba⁵ omogućila je da im se dade takvo povjerenje, koje druge osobe koje obavljaju privatnu pravosudnu (odvjetnici) ili sličnu (porezni savjetnici) praksu nemaju.

U takvom sustavu, za stranku javni bilježnici predstavljaju svojevrsne samostalne "pункtove" kod kojih im je omogućena komunikacija s registrima, što ima višestruke prednosti. Kao prvo, strankama se omogućava pristup registrima s većeg broja mjesta. Omogućava im se pristup podacima iz registara koji su dislocirani, te se time smanjuju njihovi troškovi. RegistarSKI uredi zbog toga ne moraju osiguravati jednaki stupanj dostupnosti u usporedbi sa situacijom u kojoj oni neposredno predstavljaju jedini izvor. Kao drugo, javni bilježnici su stručne osobe, pa bi njihovo sudjelovanje trebalo jamčiti kvalitetu. U situacija-

⁴ *Ibid.*

⁵ Dika, *Javnobilježničko pravo*, III. 2.

ma u kojima oni sudjeluju kao osobe koje sastavljaju isprave koje su temelj za upis, kao što je to slučaj u zemljišnoknjižnim stvarima, javni bilježnik je kao stručna osoba u prilici zajamčiti da su ispunjene sve potrebne pretpostavke da bi upis bio dopušten. U situacijama u kojima javni bilježnici ne sudjeluju u sastavljanju isprava, već samo ovjeravaju autentičnost isprave, oni su utjelovljenje pravne sigurnosti i borbe protiv lažnih očitovanja, krađe identiteta ili drugoga prijevarnog postupanja.

U nastavku rada prikazana je prvo uloga javnih bilježnika u pripremnim radnjama za registraciju podataka, pri čemu javni bilježnici ne sudjeluju neposredno u registarskom postupku, niti komuniciraju s registrom, već pripremaju isprave koje služe kao temelj upisa u kasnijem registarskom postupku. U drugom dijelu rada, prikazana je uloga javnih bilježnika u samim registracijskim postupcima, bilo kroz komunikaciju s registarskim tijelom, bilo da sami vrše promjene u registru kojeg vode. Konačno, u posljednjem je dijelu rada prikazana uloga javnih bilježnika u uvidu u registar i združenim radnjama kao što su izdavanje izvadaka, potvrđivanje činjenica i sl.

2. ULOGA JAVNIH BILJEŽNIKA U PRIPREMNIM RADNJAMA ZA REGISTRACIJU PODATAKA U JAVNIM REGISTRIMA

2.1. Sudjelovanje javnih bilježnika u postupku sastavljanja tabularnih isprava za zemljišnu knjigu i upisnik osiguranja

Javni bilježnici u Republici Hrvatskoj redovito nemaju monopol u sastavljanju tabularnih isprava, ali imaju pravo i dužnost da ih sastave ako i kada im se stranka obrati s takvim zahtjevom. U iznimnom broju slučajeva, i to radi potrebe za posebnim stupnjem zaštite propisana je obvezatnost javnobilježničkog akta, i to kod: 1) ugovora o raspolaganju imovinom maloljetnih osoba i osoba kojima je oduzeta poslovna sposobnost, 2) darovnih ugovora bez predaje stvari u neposredan posjed daroprimca,⁶ 3) svih pravnih poslova među živima koje osobno poduzimaju gluhi koji ne znaju čitati ili nijemi koji ne znaju pisati, ako je vrijednost veća od 50.000 kn.⁷ U svim navedenim slučajevima sastav-

⁶ Čl. 482. Zakona o obveznim odnosima/ZOO (Narodne novine br. 35/2005, 41/2008) predviđa i solemniziranu ispravu.

⁷ Čl. 53. st. 1. i 2. Zakona o javnom bilježništvu/ZJB (Narodne novine br. 78/1993., 29/1994., 16/2007.).

ljanje ugovora/pravnih poslova u obliku javnobilježničkog akta pretpostavka je valjanosti ugovora/pravnih poslova. Ako je predmet ugovora stjecanje prava na nekretnini, a ispravu nije sastavio javni bilježnik, neće se moći dopustiti upis u zemljišne knjige. Tada za zemljišnoknjižni upis prava na nekretnini (uknjižbu, predbilježbu), neće biti ispunjena jedna od općih pretpostavki upisa, jer isprava nije sastavljena u obliku propisanom za valjanost ugovora.⁸

U nekim slučajevima, javni bilježnici nemaju zakonski monopol u sastavljanju isprava, ali je javnobilježničko sudjelovanje alternativa sudjelovanju drugoga javnog tijela (suda). Takvi slučajevi postoje kod nekih nasljednopravnih poslova (ugovora o doživotnom uzdržavanju⁹, ugovora o dosmrtnom uzdržavanju¹⁰, ugovora o ustupu i raspodjeli imovine za života¹¹, ugovora o odricanju od nasljedstva¹²).

Posebnu ulogu javni bilježnici imaju prilikom ostvarivanja asekurativne funkcije, pri čemu sastavljaju ili solemniziraju isprave na temelju kojih se stječe javnobilježničko dobrovoljno založnopravno osiguranje¹³ i osiguranje prijenosom vlasništva na stvarima i pravima dužnika.¹⁴ Čak i kad se osniva "klasično" dobrovoljno založno pravo na nekretnini¹⁵, okolnost da je dužnik u založnom ugovoru sklopljenom u formi javnobilježničkog akta ili solemnizirane privatne isprave pristao da se na temelju toga akta neposredno provede ovrha nakon dospijeca tražbine, ima osobitu prednost u postupku namirenja osigurane tražbine. Na temelju takvoga javnobilježničkog akta, može se neposredno tražiti ovrha na opterećenoj nekretnini nakon dospijeca,¹⁶ što nije moguće ako je založni ugovor sklopljen kao privatna isprava.¹⁷ Naposljetku, Zakon o javnom

⁸ Čl. 43. st. 1. Zakona o zemljišnim knjigama/ZZK (Narodne novine br. 91/1996., 68/1998., 137/1999., 114/2001., 100/2004., 107/2007. 152/2008.)

⁹ Čl. 580. st. 1. ZOO-a

¹⁰ Čl. 589. ZOO-a

¹¹ Čl. 106. st. 2. Zakona o nasljeđivanju/ZN (Narodne novine br. 48/2003., 163/2003., 35/2005.)

¹² Čl. 134. st. 3. ZN-a

¹³ Čl. 271. Ovršnog zakona/OZ (Narodne novine br. 57/1996., 29/1999., 42/2000., 173/2003., 194/2003., 151/2004., 88/2005, 121/2005. 67/2008)

¹⁴ Čl. 279. OZ-a

¹⁵ Čl. 297. i dr. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima/ZV (Narodne novine br. 91/1996., 68/1998., 137/1999., 22/2000., 73/2000., 114/2001., 79/2006., 141/2006., 146/2008., 38/2009.)

¹⁶ Čl. 54. st. 3. ZJB-a

¹⁷ Čl. 54. st. 6. ZJB-a

bilježništvu općenito propisuje da se na temelju javnobilježničkog akta koji sadrži obvezu da se osnuje, prenese, ograniči ili ukine bilo koje zemljišnoknjižno pravo može na temelju te isprave neposredno provesti upis u zemljišne knjige ako je obvezanik izričito na to pristao u tom aktu.¹⁸

Kod osnivanja, prijenosa ili brisanja stvarnih prava na nekretninama, javni bilježnici imaju, međutim, monopol u pogledu ovjeravanja potpisa (legalizacije). Kao što je dobro poznato, sukladno čl. 52. ZZK-a, kao jedna od posebnih pretpostavki za uknjižbu propisana je ovjera potpisa osobe čije se pravo prenosi, opterećuje, ukida ili ograničuje. Javnobilježnička ovjera je sukladno pravilu o strogo formalnom legalitetu koje se primjenjuje u zemljišnoknjižnim stvarima, jedini dokaz koji se u tom izvanparničnom postupku dopušta u smislu autentičnosti. Javnobilježnička ovjera ne može se izbjeći ni okolnošću da se dopušta predbilježba¹⁹, jer se ona naknadno opravdava upravo podnošenjem isprave koja je prikladno ovjerena.²⁰ Iznimno, predbilježba će se opravdati presudom donesenom u parničnom postupku radi opravdanja, u kojem će sud provjeriti autentičnost isprave.²¹

Hrvatska u tom uređenju nije usamljena. Sličan primjer postoji i u drugim zemljama, s time što je u nekima javnim bilježnicima dana daleko veća uloga nego kod nas. Tako npr. u Francuskoj javni bilježnici imaju monopol u sastavljanju akata koji se tiču bilo kakvih registara, uključujući one o nekretninama.²² Javnobilježnička forma pritom nije pretpostavka valjanosti ugovora (kao ni prijenosa vlasništva), ali jest pretpostavka registracije, što ima posljedice na djelovanje prema trećima. U Njemačkoj je obveznopravni ugovor o prijenosu vlasništva na nekretnini obvezno sklopljen u obliku javnobilježnički ovjerene isprave.²³ Stvarnopravni ugovor ne mora biti sklopljen u tom obliku²⁴, ali se također u pravilu sklapa pred javnim bilježnikom. U Bosni i Hercegovini svi pravni poslovi čiji je predmet prijenos ili stjecanje prava vlasništva i drugih stvarnih prava na nekretninama moraju biti zaključeni u formi notarski obrađene isprave.²⁵

¹⁸ Čl. 54. st. 2. ZJB-a

¹⁹ Čl. 56. st. 2. ZZK-a

²⁰ Čl. 61. t. (a) ZZK-a

²¹ Čl. 62. ZZK-a

²² Čl. 2524(1) Code Civil (francuski Građanski zakonik)

²³ Par. 311b(1) Bürgerliches Gesetzbuch (njemački Građanski zakonik)

²⁴ BGH NJW 1992., 1101, 1102

²⁵ V. Povolakić, M., *Transformacija stvarnog prava u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2009, 82 i tamo cit. propise.

Kad se radi o upisniku osiguranja ustrojenog na temelju Zakona o upisniku sudskih i javnobilježničkih osiguranja tražbina vjerovnika na pokretnim stvarima i pravima/ZU²⁶, javnobilježnička isprava je praktički jedina isprava na temelju koje se takvo založno pravo osniva dobrovoljno, jer sudsko osnivanje takvih osiguranja traje duže pa je zbog toga neatraktivno. Takva se stvarnopravna osiguranja stječu upisom u Upisnik²⁷, i to u najvećem broju slučajeva upravo na temelju isprava koje su sastavili ili solemnizirali javni bilježnici. Moguće je reći da javni bilježnici imaju najvažniju funkciju i svojevrsni “monopol” u području sastavljanja isprava koje su temelj osnivanja registarskih stvarnopravnih osiguranja na pokretninama i pravima. To ne začuđuje s obzirom na to da se radi o relativno novom pravnom institutu za čije se osnivanje i realizaciju želio osigurati visok stupanj pravne sigurnosti i efikasnost u namirenju osiguranih tražbina. To je posebno važno i zbog toga što je nadležnost za vođenje registra prepuštena FINA-i (čl. 2. ZU-a), a ne sudu tako da je od posebne važnosti da javni bilježnici prilikom sastavljanja isprava obavljaju prethodnu kontrolnu funkciju koja olakšava registraciju.

Komparativnopravno, javni bilježnici nadležni su ne samo za sastavljanje isprava o mobilijarnom osiguranju već i za vođenje registra. U nekim zemljama u regiji, koje su također relativno nedavno uvele suvremena mobilijarna osiguranja, kao što je Mađarska, vođenje elektroničkog registra mobilijarnih osiguranja pripalo je javnobilježničkoj komori. Mađarski registar, za razliku od hrvatskoga, međutim, nije *on-line*. Ni registracija niti uvid u registar nisu mogući *on-line*, već je za to potreban posjet javnom bilježniku osobno.²⁸ Istu nadležnost je dobila i javnobilježnička komora u Slovačkoj,²⁹ dok u Rumunjskoj različite osobe djeluju kao svojevrsni registarski službenici (uključujući i javne bilježnike).³⁰

²⁶ Zakon o upisniku sudskih i javnobilježničkih osiguranja tražbina vjerovnika na pokretnim stvarima i pravima, Narodne novine br. 121/2005.

²⁷ Čl. 17. st. 1. i 18. st. 1. ZU-a

²⁸ V. Csizmazia, N., *Reform of the Hungarian Law of Security Rights in Movable Property*, 14 *Juridica International* 181, 190.

²⁹ To je javnobilježnički središnji registar založnih prava o kojem v. kod Lazar, J. *Modernisierung des Pfandrechts in der Slowakei*, u: Josipović, T. (ur.), *Stvarnopravna uređenja tranzicijskih zemalja - stanje i perspektive*, Zagreb, 2009., 223. - 224. Slovački Javnobilježnički zakonik iz 1992. ima opću odredbu sukladno kojoj (par. 73a) se ustrojavaju Centralni javnobilježnički registri koji se vode u elektroničkoj formi i koji sadržavaju podatke “određene zakonom”. Takva blanketna nadležnost dobar je primjer općeg prihvaćanja javnobilježničke službe kao nositelja suvremene registarske funkcije.

³⁰ V. EBRD, *Publicity of Security Rights*, Guiding Principles for the Development of a Charges Registry, 2004., 10, dostupno na <http://www.ebrd.com/country/sector/law/st/core/pledge/>

2.2. Sudjelovanje javnih bilježnika u postupku sastavljanja isprava za osnivanje i poslovanje trgovačkog društva

Veliki je dio posla javnog bilježnika sudjelovanje u postupku sastavljanja različitih isprava vezanih uz osnivanje i poslovanje trgovačkih društava. Tako odluka o osnivanju podružnice³¹, izjave osnivača d.d. o usvajanju statuta³² i preuzimanju dionica³³, o imenovanju prvih organa d.d.³⁴, izmjene statuta d.d.³⁵, društveni ugovor odnosno izjava o osnivanju d.o.o.³⁶ i njegova izmjena³⁷, ugovor o prijenosu poslovnog udjela³⁸, odluka o prestanku društva³⁹, ugovor o pripajanju⁴⁰, ugovor o osnivanju GIU⁴¹ sve su isprave kod čijeg sastavljanja sudjeluje javni bilježnik i koje predstavljaju temelj za upis u sudski registar.⁴² Jednako tako, javni bilježnik sudjeluje na osnivačkoj skupštini⁴³ i glavnoj skupštini d.d.⁴⁴ čiji se zapisnici dostavljaju registarskom sudu.

U svim tim slučajevima, javni bilježnik ima važnu kontrolnu ulogu kojom osigurava ne samo tehničku točnost podataka već i zakonito postupanje. Javnobilježničko sudjelovanje nameće se kao logično rješenje i u okviru zahtjeva

pubsec.pdf; Dahan, F., Simpson, J., *Publicity of Security Rights - Setting Standards for Charges Registries*, (2005.) 2 JIBFL 58; Josipović, T., *Publizitätsgrundsatz und Vertrauensgrundsatz als Gründe der Realisierung und des Schutzes von Sachenrechten*, u: Lazar, J., Blaho, P. (ur.), *Základné zásady súkromného práva v zjednotenej Európe - Fundamentale Grundsätze des Privatrechts im Vereinigten Europa*, Bratislava, 2007., 160

³¹ Čl. 7. st. 2. Zakona o trgovačkim društvima/ZTD (Narodne novine br. 111/1993., 34/1999., 121/1999., 52/2000., 118/2003., 107/2007., 146/2008.)

³² Čl. 173. st. 1. ZTD-a

³³ Čl. 178. ZTD-a

³⁴ Čl. 180. ZTD-a

³⁵ Čl. 303. i sl. ZTD-a

³⁶ Čl. 387. ZTD-a

³⁷ Čl. 454. ZTD-a

³⁸ Čl. 412. st. 3. ZTD-a

³⁹ Čl. 467. ZTD-a

⁴⁰ Čl. 518. i 537. ZTD-a

⁴¹ Čl. 587. ZTD-a

⁴² V. Marković, N., *Sudski registar*, u: Josipović, T. (ur.), *Hrvatsko registarsko pravo*, 2006., 201, 216

⁴³ Čl. 205. ZTD-a

⁴⁴ Čl. 286. ZTD-a

iz čl. 2. i 3. Direktive 68/151/EEC⁴⁵ o publicitetu.⁴⁶ Kao prvo, javni bilježnici posredno jamče ostvarivanje publiciteta, jer u slučajevima u kojima se njihovo sudjelovanje ne bi tražilo, jamstvo publiciteta bilo bi daleko nižeg stupnja nego u slučaju kad je njihovo sudjelovanje obligatorno. Kao drugo, njihovo sudjelovanje je kontrolno, što se dobro vidi i iz zahtjeva iz čl. 10. cit. Direktive, koji se ne odnosi na sustave kao što je naš, ali pokazuje da javni bilježnik može i treba obavljati kontrolnu funkciju. Sukladno toj odredbi, osnivački akt, statuti i izmjene tih akata moraju biti sastavljeni u obliku ovjerene isprave, ako u toj državi ne postoji preventivna, upravna ili sudska zaštita u vrijeme osnivanja društva. To znači da ne bi bila moguća jednostavna registracija isprava bez ikakve kontrole, pa u državama u kojima postoji sudska zaštita, kao što je to u Republici Hrvatskoj, kontrolnu funkciju dijele javni bilježnik i registarski sud. Konačno, javni bilježnici olakšavaju postupanje jer sudjeluju u standardizaciji isprava, pri čemu smanjuju moguća odstupanja koja opterećuju i usporavaju postupanje registarskih tijela.⁴⁷

3. ULOGA JAVNIH BILJEŽNIKA U REGISTARSKIM POSTUPCIMA

3.1. Općenito

Javni bilježnici načelno ne mogu zastupati stranke. Od tog pravila postoji iznimka u čl. 5. ZJB-a sukladno kojem je javni bilježnik ovlašten zastupati stranke u nespornim stvarima pred sudovima i drugim javnim tijelima, ako su te stvari u neposrednoj vezi s njegovom ispravom. Ta se njegova funkcija u literaturi označava kao adhezijsko-prokuratorska funkcija.⁴⁸ Sukladno st.

⁴⁵ OJ 1968 (L 65), 8; OJ 2003 (L 221), 13 (Prva Direktiva Vijeća 68/151/EEZ od 9. ožujka 1968. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu članka 58. stavka 2. Ugovora, s ciljem ujednačavanja takvih zaštitnih mehanizama u cijeloj Zajednici)

⁴⁶ Tim člancima Direktive 68/151/EEZ propisani su podaci i isprave koje su države članice obvezne u okvirima svojega nacionalnog prava učiniti javno dostupnima (čl. 2.) te obveza vođenja javnog registra, omogućavanje elektroničkog podnošenja prijave te učinci registracije (čl. 3.)

⁴⁷ O ulozi javnih bilježnika u svim tim radnjama više se govori i u jednom drugom radu u ovom Zborniku, pa se upućuje na to izlaganje.

⁴⁸ Dika, *Javnobilježničko pravo*, III. 2.

2. citiranog članka, u takvim slučajevima javni bilježnik ima prava i dužnosti odvjetnika.

U nastavku su prikazani postupci u kojima javni bilježnici u Republici Hrvatskoj sudjeluju u registarskim postupcima. Na ovom mjestu čini se, međutim, korisnim upozoriti da je komparativnopravno gledano u nekim sustavima sudjelovanje javnih bilježnika u vođenju registara prošireno u usporedbi s Republikom Hrvatskom. To je prvenstveno posljedica okolnosti da se u nekim državama vode registri koji se u Republici Hrvatskoj, barem za sada, još ne vode, kao i u tome da je u nekim slučajevima javnim bilježnicima priznata ne samo posebna ovlast za posebno postupanje u registarskim postupcima već i registarska nadležnost.

Tako se npr. u Njemačkoj vodi Središnji registar skrbništva (Zentrales Vorsorgeregister, ZVR⁴⁹), u nadležnosti savezne javnobilježničke komore (Bundesnotarkammer). U registar se upisuju podaci o skrbničkim punomoćima (Vorsorgevollmacht) koje građani izdaju za slučaj nužde ili nekoga drugoga određenog slučaja, te očitovanja za slučaj poslovne nesposobnosti (Betreuungsverfügung) čime se omogućava jednostavnije postupanje u takvim situacijama.⁵⁰

Sličan registar postoji i u Austriji, na temelju Patientenverfügungsgesetz od 1. lipnja 2006., kojeg vodi Austrijska javnobilježnička komora, a koji obuhvaća registraciju očitovanja volje o medicinskoj skrbi u slučaju nesposobnosti. U Austriji javnobilježnička komora vodi i Središnji registar povjerenika (Zentrale Treuhandregister - THR) koji je uspostavljen prvenstveno u interesu zaštite potrošača i u kojem se registriraju povjerenički poslovi koje poduzimaju austrijski javni bilježnici.⁵¹

U nekim njemačkim zemljama, kao npr. u Bavarskoj, javni bilježnici su odgovorni za vođenje registra životnih zajednica osoba istog spola (istospolnih zajednica). Mogućnost osnivanja istospolnih zajednica predviđena je na saveznoj razini zakonom o registriranoj životnoj zajednici (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft - Lebenspartnerschaftsgesetz, LPartG), kojim je prepušteno u nadležnost pojedinim saveznm državama da odrede, između ostalog i nadležnost za vođenje registra⁵². U Bavarskoj su kao nadležna tijela za

⁴⁹ Par. 78.a Bundesnotarordnung; Verordnung über das Zentrale Vorsorgeregister

⁵⁰ V. <http://www.vorsorgeregister.de>

⁵¹ V. par. 109a(2) i 140d austrijskog Notariatsordnung koji predviđaju osnivanje i upisivanje u THR.

⁵² Par. 23. LpartG; par. 17. sav. Personenstandsgesetz

poslove vezane uz te zajednice određeni javni bilježnici, a Landesnotarkammer Bayern vodi registar istospolnih zajednica⁵³ (u Bavarskoj - Lebenspartnerschaftsbücher).⁵⁴

3.2. Sudjelovanje javnih bilježnika u zemljišnoknjižnom postupku

U nekim zemljama postoji i neposredna komunikacija javnih bilježnika i javnopravnih tijela nadležnih za publiciranje prava na nekretninama. Tako se npr. u Francuskoj prijenosi vlasništva na nekretninama odvijaju uz sudjelovanje javnih bilježnika (katkad čak i više njih). Javni bilježnik ne sudjeluje samo u postupku tako da sastavlja ugovor, već obavlja i druge radnje, npr. pribavlja potrebnu suglasnost (zbog postojanja zakonskog prava prvokupa općine), pribavlja suglasnosti upravnih tijela vezanih uz azbestnu kontrolu i kontrolu olovnih boja i dr. Javni bilježnik sudjeluje i u isplati, naročito u slučajevima financiranja od strane trećeg, pri čemu javni bilježnik drži kupovninu u depozitu. On je odgovoran za registraciju u zemljišnoj knjizi (koju u Francuskoj vode porezna tijela), te u slučaju zakašnjele uknjižbe odgovara kupcu za štetu.⁵⁵ U Francuskoj je od 2006. u razvitku program "Télé@ctes" koji ima za cilj povezivanje javnobilježničkih ureda i hipotekarnih ureda (*Conservations des Hypothèques*), nastao kao posljedica potrebe digitalne komunikacije javnobilježničke službe i porezne uprave (*Direction Générale des Impôts*). U novom sustavu, javnobilježnički uredi imaju mogućnost zahtijevati izvratke o "hipotekarnom stanju" iz registra⁵⁶ kao i elektroničkim putem slati prijedloge za upis i isprave (ugovore o kupoprodaji nekretnina, od 2007. u potpuno elektroničkoj formi) hipotekarnim uredima, koji na temelju tih elektroničkih isprava provode registraciju.⁵⁷

⁵³ Čl. 4. Bayerisches Gesetz zur Ausführung des Lebenspartnerschaftsgesetzes (AGLPartG)

⁵⁴ U Njemačkoj je od 1. siječnja 2009. na snazi Gesetz zur Reform des Personenstandsrechts na temelju kojeg je uveden elektronički registar osobnih stanja (elektronička matica) umjesto starih matičnih knjiga, koji obuhvaća i Lebenspartnerschaftsregister, ali se tim zakonom ne dira u podjelu nadležnosti i postojeće registre.

⁵⁵ V. o ulogama javnih bilježnika <http://www.notaires.fr>

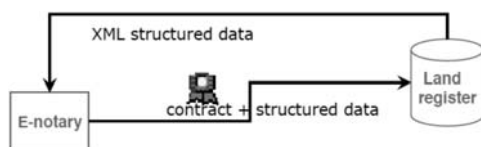
⁵⁶ Fichier informatisé des données juridiques sur les immeubles (FIDJI)

⁵⁷ Elektroničke javnobilježničke isprave uređene su u čl. 16.-20. Décret n°71-941 du 26 novembre 1971 relatif aux actes établis par les notaires.

U Estoniji, javni bilježnici imaju ekskluzivitet u pogledu sastavljanja isprava o prijenosu vlasništva na nekretninama. Javni bilježnik je dužan ispitati pravno stanje nekretnine (zemljišnoknjižno stanje) i na temelju istog sastaviti odgovarajući ugovor sukladno volji stranaka. U situacijama u kojima u financiranju kupoprodaje sudjeluje banka, i ona neposredno komunicira s javnim bilježnikom radi upisa tereta. Javni bilježnik aktivno sudjeluje u komuniciranju s registrom, jer sastavlja i podnosi u ime kupca prijedlog za upis vlasništva, te eventualni upis hipoteke. Zemljišnoknjižni sustav je vođen u najvećoj mjeri elektronički, te se komunikacija sa zemljišnoknjižnom službom odvija od 2007. elektroničkim putem (e-Notary).⁵⁸

U Njemačkoj je sustav nešto slabije razvijen. Prijenosi prava vlasništva na nekretninama uvijek se odvijaju uz sudjelovanje javnih bilježnika; javni bilježnik je pritom dužan savjetovati i upozoriti stranke o poslu kojeg sklapaju, te ispitati zemljišnoknjižno stanje. Uvid u zemljišnu knjigu je ograničen na osobe koje imaju pravni interes za to,⁵⁹ a javni bilježnik pritom postupa kao opunomoćenik stranke. Uvid u zemljišnu knjigu se obavlja elektroničkim putem u svim njemačkim zemljama u kojima su zemljišne knjige digitalizirane, a to je većina.⁶⁰ Međutim, ostala komunikacija sa zemljišnoknjižnim sudom (slanje prijedloga i isprava) ne obavlja se elektronički, već ručno (i na papiru).⁶¹

⁵⁸ V. <http://www.rik.ee/e-notary>. Komunikacija je potpuno elektronička i to u oba smjera, tako da javni bilježnik zemljišnoknjižnom sudu šalje ugovore o osnivanju, prijenosu, prestanku prava na nekretninama u obliku elektroničke isprave, a dobiva elektroničko rješenje. Ugovori u obliku elektroničke isprave, te elektroničko rješenje strukturirani su po jedinstveno utvrđenoj metodologiji. V. *infra* sliku preuzetu iz dokumenta Center for Registers and Information Systems, Estonian Digital Land Register 2009, dostupan na <http://folk.uio.no/erikro/WWW/etinglysing/Estonia.pdf>.

⁵⁹ Par. 12 GBO

⁶⁰ V. http://www.elrv.info/de/elektronischer-rechtsverkehr/rechtsgrundlagen/elektronisches_Grundbuch.html

⁶¹ S obzirom na izuzetno snažno i beziznimno djelovanje zaštite povjerenja u njemačkom pravu, javni bilježnik je osoba koja ujedno odgovara za štetu koja nastane uslijed tih učinaka, ako su oni posljedica njegove nepažnje. Zbog toga javni bilježnik redovito prije prijenosa u zemljišnoj knjizi zahtijeva (kao opunomoćenik stranke), upis zabilježbe

Trenutačno postoje i u Njemačkoj ideje da se u zemljišnoknjižni sustav uvede elektronička komunikacija. Za takvo postupanje postoje zakonske pretpostavke, jer čak i onda kada je potrebno sudjelovanje javnog bilježnika, on u elektroničkom prometu sudjeluje tako da na elektroničku ispravu stavlja elektronički znak (*elektronisches Zeugnis*⁶²).

Ideja o primjeni elektroničke komunikacije između javnih bilježnika i zemljišnoknjižnih sudova vrlo je zanimljiva i za hrvatsko pravo, posebno u okviru rasprava o načinima kompjutorizacije zemljišnih knjiga radi povećanja efikasnosti zemljišnoknjižnih postupaka. No, u ovom trenutku, čini se, da bi elektronička komunikacija bila vrlo teško ostvariva. Za to postoji nekoliko temeljnih razloga: 1) nepostojanje zakonske podloge za podnošenje elektroničkih prijedloga zemljišnoknjižnom sudu; 2) nepostojanje EOP-zemljišne knjige 3) nepostojanje pravila o elektroničkom spisu i 4) nepostojanje odgovarajuće umreženosti sudova i javnih bilježnika.

Kao prvo, ZZK, Zemljišnoknjižni poslovnik⁶³, kao ni supsidijarno primjenjivi Zakon o parničnom postupku/ZPP⁶⁴ ne sadržavaju pravila o elektroničkom podnošenju podnesaka. Posljednja izmjena ZPP-a⁶⁵ dopustila je doduše mogućnost dostave pismena elektroničkim putem u skladu s posebnim zakonom⁶⁶, ali je čl. 106. st. 1. ZPP-a o podnošenju podnesaka ostao neizmijenjen, tako da za sve podneske koje stranke dostavljaju sudu, pa tako i za podnošenje prijedloga u zemljišnoknjižnom postupku⁶⁷, vrijedi i dalje pravilo da se oni podnose pismeno (što očito ne podrazumijeva elektronički).⁶⁸

prvenstvenog reda (Vormerkung, par. 883 BGB), kojom se osigurava kupac protiv kasnijih raspolaganja prodavatelja (Sicherungswirkung) i kojom se osigurava prvenstveni red (Rangwirkung). Pored komunikacije sa zemljišnoknjižnim sudom, njemački javni bilježnik komunicira i sa eventualnim nositeljima prava prvokupa ili hipotekarnim vjerovnicima radi suglasnosti na prijenos odnosno brisanja njihovih prava.

⁶² Par. 39a Beurkundungsgesetz

⁶³ Pravilnik o unutarnjem ustroju, vođenju zemljišnih knjiga i obavljanju drugih poslova u zemljišnoknjižnim odjelima sudova/Zemljišnoknjižni poslovnik (Narodne novine br. 81/1997., 109/2002., 123/2002., 153/2002., 14/2005.)

⁶⁴ Narodne novine br. 53/1991., 91/1992., 112/1999., 117/2003., 84/2008., 123/2008.

⁶⁵ Narodne novine br. 84/2008., 123/2008.

⁶⁶ Čl. 133. st. 1. ZPP-a

⁶⁷ Čl. 91. ZZK-a

⁶⁸ U Austriji, koja ima sličan procesnopravni režim kao i Hrvatska, elektronička je komunikacija sa sudovima moguća na temelju § 1. Zakona o elektroničkom pravnom prometu (Elektronischer Rechtsverkehr - EVR), koji sadržava i posebne odredbe o

Kao drugo, u Republici Hrvatskoj, kao što je već spomenuto, ne postoji EOP-a zemljišna knjiga (zemljišna knjiga vođena elektroničkom obradom podataka),⁶⁹ već digitalizirana ručno vođena zemljišna knjiga.⁷⁰ Uloga javnih bilježnika u zemljišnoknjižnom postupku koji se danas vodi radi provedbe upisa u digitaliziranu zemljišnu knjigu, zbog toga je vrlo ograničena. To posebno zbog toga što još uvijek nije uspostavljena elektronička zbirka isprava pa nije moguće ni elektroničkim putem dostavljati prijedloge i priloge za zemljišnoknjižni upis. Zakonom o izmjenama i dopunama ZZK-a iz 2007.⁷¹ predviđeno je, doduše, da se zbirka isprava može po odluci ministra pravosuđa voditi i elektroničkim putem, kao dio ZIS-a,⁷² ali do sada elektronička zbirka isprava još nije uspostavljena. Međutim, čak i da je već ustrojena elektronička zbirka isprava, to bi imalo značaj samo za zemljišnoknjižni sud, koji bi mogao konvertirati isprave u elektronički oblik (skeniranjem), ali ne i za stranku ili javnog bilježnika, s obzirom na to da ne postoji procesnopravna mogućnost podnošenja isprava elektroničkim putem. Ako bi se željelo uspostaviti mehanizam sličan kao kod sustava e-Tvrtka⁷³, za komunikaciju sa zemljišnoknjižnim sudom elektroničkim putem potrebno je prvo osigurati zakonsku podlogu u

zemljišnoknjižnom postupku (§ 10 EVR) koje, međutim, isključuju određene isprave (npr. prijedlog za upis zabilježbe prvenstvenog reda).

⁶⁹ EOP-zemljišna knjiga je evidencija vođena elektroničkom obradom podataka o pravnom stanju nekretnina mjerodavnom za pravni promet koje se sastoji od katastarskih podataka o obliku, površini i izgrađenosti zemljišta, te podataka zemljišnoknjižnog suda o pravnom stanju zemljišta pohranjenih u bazu zemljišnih podataka/BZP (čl. 163. st. 1. ZZK-a). Slijedom toga, EOP-zemljišna knjiga podrazumijeva postojanje baze zemljišnih podataka/BZP, odnosno zajednički informacijski sustav/ZIS u kojima su objedinjeni podaci o nekretninama koje vodi tijelo nadležno za katastar (katastarski podaci) i podaci o vlasništvu, i drugim pravima i činjenicama iz zemljišne knjige. Ti se podaci vode jedinstveno i na jednom mjestu za cijelu Republiku Hrvatsku. V. čl. 6. st. 2. i 163. - 164a. ZZK-A. V. o problemima u uspostavi BZP i Ernst, H., *Primarna uspostava suglasnosti zemljišne knjige i katastra*, u: Gliha, I. et al. (ur.), *Liber amicorum Nikola Gavella, Građansko pravo u razvoju*, Zagreb, 2008., 177, 193.

⁷⁰ Digitalizirana ručno vođena zemljišna knjiga nastala je preoblikovanjem važećih podataka iz ručno vođene zemljišne knjige u elektronički oblik na temelju čl. 159. i dr. Zemljišnoknjižnog poslovnika. Pritom se, međutim, nije uspostavljala postupno baza zemljišnih podataka/BZP u kojoj bi se podaci iz ručno vođene zemljišne knjige povezivali s podacima iz katastra.

⁷¹ ZIDZZK (Narodne novine br. 152/2007.)

⁷² Čl. 167. st. 2. ZZK-a.

⁷³ V. *infra*.

ZPP-u ili ZZK-u za podnošenje podnesaka elektroničkim putem. To bi bilo u skladu s programom e-Spis, koji provodi Središnji državni ured za e-Hrvatsku, i to ne samo za zemljišnoknjižne sudove, već općenito.⁷⁴ Tek ako bi se otvorila mogućnost podnošenja podnesaka elektroničkim putem, bilo bi moguće i da javni bilježnici dostavljaju zemljišnoknjižne prijedloge zajedno s priložima u elektroničkom obliku. Tada bi, međutim, trebalo cijeli zemljišnoknjižni spis voditi elektronički, te umrežiti općinske i županijske sudove (barem one koji su devolutivno povezani), kako bi se moglo omogućiti kolanje spisa povodom pravnog lijeka. S obzirom na to da trenutno ne postoji umreženost sudova, implementacija ideje o elektroničkom poslovanju sa zemljišnom knjigom je bitno ograničena.

Ako bi se pak u postojećem sustavu željela ostvariti elektronička komunikacija sa zemljišnoknjižnim sudom bez uspostave EOP-zemljišne knjige, bilo bi potrebno izmijeniti odredbe ZZK-a te omogućiti da se uz digitaliziranu ručno vođenu glavnu knjigu vodi i digitalizirana zbirka isprava. Time bi se, barem na razini zemljišnoknjižnih sudova, uspostavila mogućnost digitalizacije isprava, a time i pretpostavke za elektroničku komunikaciju između pojedinih zemljišnoknjižnih sudova i javnih bilježnika.

Poseban problem pritom može predstavljati i primjena pozitivnih propisa o elektroničkoj trgovini,⁷⁵ elektroničkoj ispravi⁷⁶ i elektroničkom potpisu⁷⁷. Zakon o obveznim odnosima, naime, predviđa mogućnost da se ugovori sklapaju elektroničkim putem i izričito propisuje da se ugovor smatra sklopljenim kad su se strane suglasile o bitnim sastojcima ugovora (čl. 293. st. 1.) s time da se uporaba elektroničkog potpisa uređuje posebnim propisom. Dvojbeno je, međutim dozvoljavaju li danas posebni propisi o elektroničkom poslovanju sastavljanje isprava o osnivanju, prijenosu i prestanku stvarnih prava na nekretninama u elektroničkom obliku te elektroničko potpisivanje takvih isprava od strane javnih bilježnika čime bi se ostvarili učinci koji se danas ostvaruju javnobilježničkom ovjerom potpisa na ispravi na papiru. Naime, u sustavu u kojem bi se od javnih bilježnika zahtijevalo da elektroničkim putem dostavljaju zemljišnoknjižnim sudovima prijedloge i priloge za zemljišnoknjižni upis, tabularne isprave trebale bi biti u obliku elektroničkih isprava, a i javnobilježnička

⁷⁴ V. <http://e-hrvatska.hr/sdu/hr/ProgramEHrvatska/e-Pravosudje.html>

⁷⁵ Zakon o elektroničkoj trgovini (Narodne novine br. 173/2003., 67/2008.)

⁷⁶ Zakon o elektroničkoj ispravi (Narodne novine br. 150/2005.)

⁷⁷ Zakon o elektroničkom potpisu (Narodne novine br. 10/2002., 80/2008.)

bi ovjera trebala biti provedena elektroničkim putem. Jedino tako bi se mogla poštivati pravila da se prilozi (tabularne isprave) dostavljaju u izvorniku (čl. 102. st. 1. i dr. ZZK-a),⁷⁸ kao i pravila koja zahtijevaju da na privatnim ispravama moraju biti javnobilježnički ovjereni potpisi onih čija prava prestaju ili se mijenjaju (čl. 52. st. 1. ZZK-a).⁷⁹ Jednoznačan odgovor na pitanje postoji li danas (barem) na pozitivnopravnoj razini mogućnost za takvo postupanje teško je naći.

S jedne strane, čl. 9. Zakona o elektroničkoj trgovini određuje da se odredbe toga Zakona neće primjenjivati na imovinske, predbračne, odnosno bračne ugovore i druge ugovore koje uređuje Obiteljski zakon, ugovore o opterećenju i otuđenju imovine za koje je potrebno odobrenje centra za socijalnu skrb, ugovore o ustupu i raspodjeli imovine za života, ugovore o doživotnom uzdržavanju, dosmrtnom uzdržavanju i sporazume u vezi s nasljeđivanjem, ugovore o odricanju od nasljedstva, ugovore o prijenosu nasljednog dijela prije diobe, oporučne poslove i druge ugovore koje uređuje Zakon o nasljeđivanju, darovne ugovore, ugovore o prijenosu prava vlasništva na nekretninama ili druge pravne poslove kojima se uređuju stvarna prava na nekretninama, osim ugovora o najmu i zakupu nekretnina, druge ugovore za koje je posebnim zakonom propisano da se sastavljaju u obliku javnobilježničkog akta, odnosno isprave, druge ugovore za koje je posebnim zakonom ili propisom donesenom na temelju zakona izričito određena uporaba vlastoručnog potpisa u dokumentima na papiru ili ovjera vlastoručnog potpisa, te ugovore i očitovanja volje jamaca, ako je jamac osoba koja djeluje izvan svoje trgovačke, poslovne ili profesionalne djelatnosti. Kao što je vidljivo iz citirane dugačke liste, radi se upravo o poslovima u kojima je uloga javnih bilježnika prvorazredna. Ako bi takva isključenja značila da je nemoguće da postoji elektronička isprava o navedenim pravnim poslovima, to

⁷⁸ Po čl. 9. st. 1. Zakona o elektroničkoj ispravi svaki pojedini primjerak elektroničke isprave koji je potpisan elektroničkim potpisom smatra se u smislu toga Zakona izvornikom.

⁷⁹ U smislu čl. 4. t. 3. Zakona o elektroničkoj ispravi elektronički potpis znači napredan elektronički potpis utvrđen Zakonom o elektroničkom potpisu i kojim se pouzdano jamči identitet potpisnika i udovoljava zahtjevima sadržanim u čl. 4. Zakona o elektroničkom potpisu. U smislu čl. 2. st. 2. Zakona o elektroničkom potpisu napredan elektronički potpis znači elektronički potpis koji pouzdano jamči identitet potpisnika, te ima istu pravnu snagu i zamjenjuje vlastoručni potpis odnosno vlastoručni potpis i otisak pečata ako je izrađen u skladu s odredbama toga Zakona (čl. 5). U tom bi smislu napredni elektronički potpis javnog bilježnika mogao imati iste pravne učinke javnobilježničke ovjere potpisa u smislu čl. 77. st. 3. ZJB-a.

bi predstavljalo praktički nepremostivo ograničenje u razvoju elektroničkog prometa nekretninama. Isključenja u hrvatskom zakonodavstvu su posljedica mogućnosti koju pruža čl. 9. Direktive 2000/31/EEC⁸⁰ o elektroničkoj trgovini kojim je prepušteno državama članicama da prilikom implementacije Direktive same odluče hoće li za navedene pravne poslove isključiti mogućnost njihovog sklapanja elektroničkim putem.

Zakon o elektroničkoj ispravi, pak, izričito propisuje da se odredbe toga Zakona ne primjenjuju samo u onim slučajevima u kojima se drugim zakonima izričito traži uporaba isprava na papiru (čl. 1. st. 2.), te da se za sve radnje u kojima se zakonom ili drugim propisima izričito traži javnobilježnička ovjera isprava na papiru ne može dostavljati elektronička isprava ili njezin preslik na papiru (čl. 11. st. 2.). Međutim, Zakon o elektroničkom potpisu izričito propisuje u čl. 6. da se elektronički potpis smatra pravno valjanim i da ga je dopušteno koristiti u sudskim postupcima ako udovoljava uvjetima propisanim tim Zakonom. Radi se o novoj odredbi u čl. 6. Zakona o elektroničkom potpisu sa sadržajem kojeg je propisao Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o elektroničkom potpisu iz 2008. godine. Istim su izmjenama izbrisane odredbe čl. 6. koje su izričito isključivale prihvaćanje dokumenata u elektroničkom obliku koji se odnose na određene pravne poslove. Tako je brisana i odredba koja je isključivala primjenu pravila o dokumentima u elektroničkom obliku na pravne poslove kojima se prenosi vlasništvo na nekretninama ili uspostavljaju druga stvarna prava na nekretninama (biv. čl. 6. st. 2. t. 1.). Iz sada važećih odredbi Zakona o elektroničkom potpisu proizlazilo bi, dakle, da je moguće koristiti elektronički potpis i u dokumentima o pravnim poslovima o stjecanju stvarnih prava na nekretninama. Iz ovakve neujednačenosti propisa o elektroničkom poslovanju ne može se, stoga, sa sigurnošću utvrditi da li bi bilo moguće da javni bilježnici dostavljaju zemljišnoknjižnim sudovima prijedloge za upis i tabularne isprave u obliku elektroničkih isprava, a da pritom budu ispunjene sve pretpostavke koje se zahtijevaju u pogledu ovjere potpisa i izvornika isprave. Uspostava sustava u kojem bi to bilo moguće zahtijeva detaljnu pravnu regulativu ove materije kako bi se izbjegle sve dvojbe o načinu i pravnim učincima elektroničke komunikacije između javnih bilježnika i zemljišnoknjižnih sudova. Pritom bi zakonodavac morao odlučiti hoće li omogućiti da se pravni poslovi o raspolaganju pravima na nekretninama mogu sklapati i elektroničkim putem ili će se samo dopustiti stvaranje elektroničke isprave o neelektronički

⁸⁰ OJ 2000 L 178, 1

sklopljenom ugovoru⁸¹ uz elektroničku ovjeru potpisa primjenom pravila o elektroničkom potpisu.

3.3. Sudjelovanje javnih bilježnika u registraciji trgovačkog društva i e-Tvrtka

Osim što javni bilježnici sudjeluju u sastavljanju isprava potrebnih za registraciju trgovačkih društava u sudskom registru, javni bilježnici u Republici Hrvatskoj od nedavno sudjeluju u samom postupku registracije. Projekt e-Tvrtka trenutačno je najrazvijeniji primjer aktivne komunikacije i participacije javnih bilježnika u registarskom postupku. Radi se o postupku vezanom uz upis društva s ograničenom odgovornošću u sudski registar, sukladno pravilima Zakona o trgovačkim društvima i Zakona o sudskom registru⁸².

Zakonska osnova elektroničkog postupanja nalazi se u Zakonu o sudskom registru. Sukladno čl. 9. st. 1. ZSR-a, postupak upisa u sudski registar može se pokrenuti podnošenjem prijave elektroničkim putem. Sukladno čl. 39. ZSR-a upravo su javni bilježnici osobe koje mogu, u svojstvu opunomoćenika stranaka, komunicirati s registarskim sudom tako da elektroničkim putem dostave prijavu i isprave potrebne za upis.

Kasnije je donesen Napatuk o uvjetima i načinu ostvarivanja elektroničke komunikacije s registarskim sudom radi upisa društva s ograničenom odgovornošću u sudski registar⁸³ kojim je postupak detaljnije uređen. Javni bilježnik na temelju punomoći (izjave⁸⁴) stranke osnivača sastavlja potrebne isprave i izrađuje prijavu koje stranka potpisuje. Prilozi koji se prilažu prijavi skeniraju se, a javni bilježnik otvara predmet elektroničkim putem, upisuje podatke za elektronički generiranu prijavu⁸⁵ kojoj prilaže elektroničke priloge

⁸¹ O elektroničkom obliku v. Matić, T., *Osnove prava elektroničke trgovine*, Zagreb, 2008., 52.

⁸² Narodne novine br. 1/1995., 57/1996., 1/1998., 30/1999., 45/1999., 54/2005., 40/2007.

⁸³ Narodne novine br. 109/2007., 62/2008., 20/2009.

⁸⁴ Čl. 3. Napatka, koji govori samo o izjavi kojom se ovlašćuje preuzimanje papirnog oblika rješenja, ali je za poduzimanje svih radnji i inače potreban nalog odnosno punomoć.

⁸⁵ Izgled elektroničke prijave za upis društva propisan je Pravilnikom o načinu upisa u sudski registar (Narodne novine br. 10/1995., 101/1996., 62/1998., 123/2002. i 94/2005.)

koje sve elektronički potpisuje naprednim elektroničkim potpisom⁸⁶ i šalje sudu⁸⁷ (odnosno sustavu HITRO.hr ako je on opunomoćenik).

Po primitku prijave s prilogima sudski registar prepoznaje pošiljatelja prijave i dostavlja sustavu HITRO.hr poslovni broj pod kojim je prijava zaprimljena na nadležnom sudu. U roku od jednoga radnog dana od dana zaprimanja potpune i osnovane prijave, sudski registar sustavu HITRO.hr, odnosno javnom bilježniku elektronički dostavlja rješenje o upisu osnivanja društva.⁸⁸ U slučaju nepotpune ili neosnovane prijave, sudski registar će u istom roku sustavu HITRO.hr elektronički dostaviti obavijest da je prijava nepotpuna odnosno neosnovana, a postupak će se nastaviti pred nadležnim sudom u skladu s odredbom članka 45. ZSR-a.^{89, 90}

Prve prijave podnesene su elektroničkim putem Trgovačkom sudu u Varaždinu u jesen 2007. U pilot-projektu su u prvoj testnoj fazi sudjelovali javni bilježnici iz Međimurske i Varaždinske županije. U drugoj je testnoj fazi taj projekt nastavljen u Varaždinu⁹¹, a Ministarstvo pravosuđa donijelo je u trećoj fazi odluku o proširenju⁹² na temelju koje se projekt provodi na trgovačkim sudovima u Zadru, Osijeku i Splitu, pored suda u Varaždinu. Najnovijom odlukom⁹³ proširenje se odnosi na trgovačke sudove u Bjelovaru, Dubrovniku, Karlovcu, Osijeku, Pazinu, Sisku, Slavonskom Brodu, Šibeniku i Zagrebu.

⁸⁶ Sukladno čl. 7. Naputka, Napredni elektronički potpis javnog bilježnika zamjenjuje njegov vlastoručni potpis i otisak pečata, a elektronička prijava kada je potpisana naprednim elektroničkim potpisom javnog bilježnika smatra se javno ovjerenom prijavom.

⁸⁷ V. čl. 4. Naputka

⁸⁸ V. čl. 5. Naputka

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ Sukladno čl. 6. Naputka, osoba koja je sudskom registru dostavila elektroničku prijavu s prilogima dužna je u roku od tri dana od dana dodjele poslovnog broja pod kojim je ta prijava evidentirana u sudskom registru, nadležnom sudu dostaviti izvornik te prijave i priloga za upis osnivanja društva, u papirnom obliku.

⁹¹ Odluka o nastavku pilot-projekta elektroničke komunikacije s registarskim sudom radi upisa društva s ograničenom odgovornošću s temeljnim kapitalom u novcu u sudski registar pod radnim nazivom "On-line registracija", Narodne novine br. 62/2008.

⁹² Odluka o testnom proširenju pilot-projekta elektroničke komunikacije s registarskim sudom radi upisa društva s ograničenom odgovornošću s temeljnim kapitalom u novcu u sudski registar pod radnim nazivom "On line registracija (e-Tvrtka)", Narodne novine br. 120/2008.

⁹³ Naputak o izmjenama i dopunama o uvjetima i načinu ostvarivanja elektroničke komunikacije s registarskim sudom radi upisa društva s ograničenom odgovornošću u sudski registar, Narodne novine br. 20/2009.

U Njemačkoj javni bilježnici imaju, kao i u Republici Hrvatskoj, važnu ulogu u osnivanju trgovačkog društva kao i kasnijim promjenama statuta. U Njemačkoj se od 2007. komuniciranje sa sudskim registrom (Handelsregister) odvija isključivo elektronički, i to kako podnošenje prijave za upis⁹⁴, tako i podnošenje isprava uz prijavu.^{95 96}

U Europskoj uniji, vođenje elektroničkoga sudskog registra je obvezatno, iako nije predviđena nadležnost javnih bilježnika za podnošenje prijave ili odlučivanje u registarskom postupku. Sukladno čl. 3. st. 2. i 3. Direktive 68/151/EEC⁹⁷ o publicitetu, države članice bile su dužne do 1. siječnja 2007. osigurati elektroničku prijavu (uključujući i podnošenje isprava), pri čemu se dopušta državama članicama da od nekih subjekata zahtijevaju isključivo elektroničku komunikaciju. Čak i u slučajevima u kojima su prijave odnosno isprave podnesene u papirnatom obliku, države članice su dužne osigurati njihovu elektroničku opstojnost (u svakom slučaju nakon 1. siječnja 2007). Pritom se zahtijeva barem razina sigurnosti koja je zajamčena elektroničkim potpisom u smislu čl. 2(2) Direktive 1999/93/EC⁹⁸ o okviru Zajednice za elektroničke potpise.

Na razini EU-a trenutačno je u pripremnoj fazi pred EK-om i prijedlog⁹⁹ Uredbe o Societas Privata Europea (SPE), sukladno kojoj (čl. 10.) se za osnivanje SPE-a ne traže nikakve formalnosti, ali se državama članicama ostavlja mogućnost da se one postave odnosno ostave. To znači da u sustavima kao što je hrvatski ili njemački ograničenja, tj. sudjelovanje javnih bilježnika može biti zadržano.

3.4. Sudjelovanje javnih bilježnika kod registracije oporuka

Jedna od najnovijih uloga javnih bilježnika jest ona u vođenju upisnika oporuka. Javni bilježnici dobili su nakon donošenja novog ZN-a¹⁰⁰ osobito

⁹⁴ Par. 12(1) HGB.

⁹⁵ Par. 12(2) HGB.

⁹⁶ V. http://www.elrv.info/de/elektronischer-rechtsverkehr/rechtsgrundlagen/elektronisches_Handelsregister.html

⁹⁷ OJ 1968 (L 65), 8; OJ 2003 (L 221), 13, Prva Direktiva Vijeća 68/151/EEZ od 9. ožujka 1968. o koordinaciji zaštitnih mehanizama koje, u svrhu zaštite interesa članica i ostalih, države članice zahtijevaju od društava u smislu članka 58. stavka 2. Ugovora, s ciljem ujednačavanja takvih zaštitnih mehanizama u cijeloj Zajednici

⁹⁸ OJ 2000 (L 13), 12

⁹⁹ COM(2008) 396/3

¹⁰⁰ Narodne novine br. 48/2003., 163/2003.

važnu ulogu prilikom sudjelovanja u postupku registracije činjenice postojanja oporuke. Pohrana podataka u HUU obavlja se pomoću informatičkog sustava u Hrvatskoj javnobilježničkoj komori, odnosno na drugi odgovarajući način (čl. 5. st. 1. PHUU-a¹⁰¹). Podaci se vode pomoću informatičkog sustava, a komuniciranje ovlaštenih osoba s HUU-om omogućeno je putem interneta, na stranicama <http://upisnik.hjk.hr>.

HUU je razrađeni registar, prvi i jedini u cijelosti u rukama javnobilježničke službe. Sastoji se od podataka o evidentiranim oporukama, povezanih po principu evidencijskog broja. Svaka evidentirana oporuka u HUU-u dobiva poseban evidencijski broj¹⁰², koji se sastoji od HUU-ovog korisničkog broja i broja oporuke.^{103, 104}

Učinci upisa navedenih pravnih činjenica u HUU-u su isključivo publicitetni. U HUU se ne evidentira sadržaj oporuke, niti se oporuka predaje HUU-u ili Hrvatskoj javnobilježničkoj komori na uvid, ili na čuvanje odnosno pohranu. Ovaj upisnik nije zbirka oporuka, uvidom u koji bi se mogli saznati bilo kakvi podaci o oporučnim raspolaganjima oporučitelja, već isključivo zakonom određene pravne činjenice koje se odnose na postojanje odnosno nepostojanje oporuke, njezino proglašenje te njezin smještaj.¹⁰⁵

Valja upozoriti da prema izričitoj zakonskoj odredbi činjenica da oporuka nije evidentirana u Hrvatskom upisniku oporuka, niti bilo gdje posebno pohranjena ne šteti njezinoj valjanosti (čl. 68. st. 5. ZN-a). Stoga sama okolnost da je propuštena registracija oporuke u HUU-u ni na koji način ne može utjecati na nasljednopravne učinke postojeće, a neevidentirane oporuke.

¹⁰¹ Pravilnik o Hrvatskom upisniku oporuka (Narodne novine br. 135/2003., 164/2004.)

¹⁰² Čl. 6. st. 1. PHUU-a

¹⁰³ Čl. 6. st. 2. PHUU-a

¹⁰⁴ Korisnički broj odnosi se na ovlaštenu osobu koja podatak dostavlja. Broj oporuke je redni broj upisnika i četveroznamenasti broj godine u kojoj je oporuka upisana. Ako se tijekom godine u HUU dostavlja nova oporuka, ona se upisuje pod sljedećim rednim brojem HUU-a. Ovaj podatak upisuje se u rubriku "primjedba" (čl. 6. st. 3. PHUU-a).

¹⁰⁵ Uvođenje HUU-a nije imalo za svrhu publicirati sadržaj oporučnih raspolaganja, jer za takvo što nema nikakvog opravdanja niti potrebe, već publicirati činjenice vezane uz postojanje oporuke, kako bi se na brz i jednostavan način mogla odrediti pravna osnova nasljeđivanja. Na taj način omogućava se izbjegavanje sporova oko postojanja oporuke, eventualnog uništenja ili skrivanja činjenice postojanja oporuke od strane potencijalnih nasljednika, a omogućuje se i olakšavanje pronalazjenja oporuke.

Upisnik oporuka vodi HJK u svom sjedištu u Zagrebu, a po pravilima propisanim PHUO-om¹⁰⁶. HJK podatke dobiva od osoba koje su ovlaštene i dužne podatke o oporuci dostaviti HUO-u. To su nadležni sudovi (općinski sudovi), javni bilježnici, odvjetnici, diplomatsko-konzularna predstavništva te osobe koje su napravile oporuku.¹⁰⁷ Podaci se u pravilu dostavljaju elektroničkim prijenosom podataka.¹⁰⁸ Javni bilježnici, općinski sudovi i diplomatsko-konzularna predstavništva dužni su osigurati sve uvjete potrebne za elektronički prijenos podataka (mrežna povezanost, softver, hardver).¹⁰⁹ Iznimno, osobe koje su sastavile oporuku mogu dostaviti podatke u HUO osobno, odnosno putem javnog bilježnika.¹¹⁰

Svaka ovlaštena osoba mora se u okviru elektronskoga pravnog prometa predstaviti navođenjem svog HUO-korisničkog broja, zajedno sa sigurnosnom šifrom.¹¹¹ Taj korisnički broj dodjeljuje ovlaštenoj osobi HJK.¹¹² Sigurnosnu šifru mora ovlaštena osoba izabrati sama, a ona se mora čuvati u tajnosti i zaštititi od zlouporabe. Gubitak sigurnosne šifre mora se odmah prijaviti Hrvatskoj javnobilježničkoj komori.¹¹³

Kad ovlaštene osobe dostavljaju podatke, moraju se dostaviti potpuno. Člankom 8. PHUO-a navedeni su obvezni podaci koji se dostavljaju HUO-u. Podaci o oporučitelju koji se dostavljaju su prezime, ime, datum rođenja, datum pohranjivanja (ako se datum pohranjivanja ne može ustanoviti, onda datum sastavljanja) oporuke, vrsta oporuke i mjesto čuvanja oporuke¹¹⁴.

¹⁰⁶ Čl. 68. st. 2. ZN-a, čl. 1. st. 2. PHUO-a

¹⁰⁷ Čl. 68. st. 3. ZN-a, čl. 3. st. 1. PHUO-a

¹⁰⁸ Čl. 5. st. 3. PHUO-a

¹⁰⁹ Čl. 5. st. 4. PHUO-a

¹¹⁰ Čl. 9. st. 2. PHUO-a

¹¹¹ Čl. 5. st. 7. HUO-a

¹¹² Čl. 5. st. 8. PHUO-a

¹¹³ Čl. 5. st. 9. PHUO-a

¹¹⁴ Za vrstu isprava i mjesto čuvanja moraju se koristiti sljedeće kratice: privatna oporuka ("PO"), vlastita oporuka ("VO"), pisana oporuka pred svjedocima ("POS"), javna oporuka ("JO"), javna oporuka sastavljena kod suda ("JOSS"), javna oporuka sastavljena kod javnog bilježnika ("JOB"), javna oporuka sastavljena kod diplomatsko-konzularnog predstavništva ("JODK"), pohrana - čuvanje oporuke ("PO"), pohranjena kod suda ("POS"), pohranjena kod javnog bilježnika ("POJB"), pohranjena kod diplomatsko-konzularnog predstavništva ("PODK"), pohranjena kod odvjetnika ("POO"), pohranjena kod fizičke ili pravne osobe ("POFO" ili "POPO"), izjava svjedoka usmene oporuke ("IUO"), primljena kod suda ("IUOS"), primljena kod javnog bilježnika ("IUOJB") (čl. 8. PHUO-a).

Radi provjere točnosti dostavljenog podatka od same ovlaštene osobe, sustav automatski generira nakon svakoga podnesenog zahtjeva za upis kontrolni ispis upisa. Ako se u roku od 14 dana od dana ispisa ne uloži prigovor, smatrat će se da je upis potvrđen kao ispravan.¹¹⁵

U slučaju pogrešnog upisa, moguć je njegov ispravak, ali se tada mora ponovno zahtijevati nova evidencija ovih podataka. Dakle, ispravak je moguć samo u obliku novog evidentiranja istog podatka, tada ispravnog sadržaja.

Troškovi vezani uz komuniciranje s HUU-om propisani su odredbama PHUO-a. Troškove snosi oporučitelj, odnosno ovlaštena osoba koja podatak dostavlja, osim ako se radi o općinskom sudu, koji se oslobođen plaćanja troškova.¹¹⁶ Tako se za evidentiranje upisa ili upisa vraćanja jedne oporuke plaća naknada od 100,00 kn i to prilikom evidentiranja.¹¹⁷ Za upit u jednom ostavinskom postupku plaća se naknada od 20,00 kn.¹¹⁸ Za promjenu evidentiranja podataka plaća se naknada od 30,00 kn.¹¹⁹ Paušalna naknada za potpuni spisak svih isprava koje su evidentirane pod jednim evidencijskim brojem iznosi 100,00 kn.¹²⁰

Upisnik oporuka nije hrvatska inovacija. Slični registri postoje i u drugim zemljama, npr. u Francuskoj¹²¹, Austriji¹²² i Italiji¹²³. Inačice HUU-a postoje i kao inicijativa na europskoj razini. Mnoge države, kao npr. Francuska, uspostavile su svoje registre oporuka na temelju Baselske konvencije o uspostavi sustava registracije oporuka¹²⁴ iz 1972. koja je potpisana u okviru Vijeća Europe. Iako Konvencija spominje javne bilježnike izričito kao osobe koje mogu imati ovlasti za sastavljanje i čuvanje oporuke (čl. 4. Konvencije), odnosno za pokretanje postupka registracije (čl. 5. Konvencije), ona ne navodi javne bilježnike ili njihovu organizaciju kao službu koja bi bila zadužena za vođenje registra. Pa

¹¹⁵ Čl. 12. st. 1. PHUO-a

¹¹⁶ Čl. 11. st. 5. PHUO-a

¹¹⁷ Čl. 11. st. 1. PHUO-a

¹¹⁸ Čl. 11. st. 2. PHUO-a

¹¹⁹ Čl. 11. st. 3. PHUO-a

¹²⁰ Čl. 11. st. 4. PHUO-a

¹²¹ Fichier Central des Dispositions de Dernières Volontés (FCDDV)

¹²² Österreichische Zentrale Testamentsregister

¹²³ Registro generale dei testamenti

¹²⁴ Basel Convention on the Establishment of a Scheme of Registration of Wills od 16. 5. 1972.

ipak, u Francuskoj je to, kao i u Hrvatskoj¹²⁵, javnobilježnička služba. Hrvatska, međutim, nije potpisnica citirane Konvencije.

Na razini EU-a, postojeći se registri umrežavaju. Još 2001. je Glavna skupština Javnobilježničkog vijeća Europske unije¹²⁶ donijela odluku o uspostavi Europske mreže upisnika oporuka¹²⁷, koju danas vodi istoimena udruga.¹²⁸ Prva eksperimentalna veza uspostavljena je između Francuske i Belgije početkom 2002., a sve članice su uključene 2005. U tom sustavu, javni bilježnik ima mogućnost slati upite i primati informacije od stranih registara putem domaćeg registra, pri čemu se sadržaj stranog registra automatski prilagođava obliku domaćeg registra. Republika Hrvatska još uvijek nije članica ENRWA.

4. ULOGA JAVNIH BILJEŽNIKA KOD UVIDA U JAVNE REGISTRE

4.1. Općenito

Jedna od najraširenijih uloga javnih bilježnika jest ona koja se odnosi na uvid u podatke koji se vode u javnim registrima. U Republici Hrvatskoj ne postoje posebne zakonske odredbe koje bi regulirale pitanje uvida na općenitoj razini. Naime, javni bilježnici se nalaze u nezavidnoj poziciji, jer ne predstavljaju klasično državno tijelo u smislu suda ili tijela državne uprave, pa zbog toga često nisu uključeni u sustave koji ih povezuju. Tako npr. javni bilježnici nisu uključeni u program e-Hrvatska i sl. koji je namijenjen za tijela državne uprave¹²⁹, iako nije potrebno isticati njihovu ulogu u pravosuđu. Zbog toga bi, u svakom slučaju, bilo nužno da se javnim bilježnicima u većoj mjeri omogući informatičko povezivanje s drugim pravosudnim tijelima i tijelima državne uprave s kojima svakodnevno surađuju.

Ovlasti javnih bilježnika da ostvaruju uvid u različite javne registre, s jedne je strane važno za poduzimanje određenih procesnih radnji u postupcima koje vode (npr. dostave u postupcima ovrhe, ostavinskim postupcima i sl). S druge strane, ostvaruje se i veći publicitet podataka upisanih u javne registre omo-

¹²⁵ *V. supra*

¹²⁶ Conseil des Notariats de l'Union Européenne (CNUE)

¹²⁷ European Network of Registers of Wills (ENRW)

¹²⁸ European Network of Registers of Wills Association (ENRWA)

¹²⁹ *V.* http://www.e-hrvatska.hr/sdu/hr/ProgramEHrvatska/Provedba/categoryParagraph/01/document/Plan_provedbe_e-Hrvatska_2009.pdf

gućavanjem vrlo širokom krugu osoba da uz pomoć javnih bilježnika ostvaruju uvid u registrirane podatke.

Uvid u javne registre ima npr. neposredan i vrlo veliki značaj za javnobilježničko postupanje u slučajevima kad javni bilježnici dostavljaju pismena. Čl. 8. OZ-a predviđeno je postupanje kod dostave pismena pravnoj osobi (ili odgovornoj osobi u njoj) upisanoj u sudski ili drugi upisnik¹³⁰ (npr. udruge) i fizičkim osobama koje obavljaju određenu upisanu djelatnost (obrtnici, trgovci pojedinci, javni bilježnici, odvjetnici, liječnici itd.) kad se tim osobama dostava se obavlja u vezi s tom djelatnošću.¹³¹ U slučaju neuspjele dostave na registriranu adresu, dostava se obavlja isticanjem na oglasnoj ploči suda. Pritom je od osobite važnosti da javni bilježnik ima uvid u sve registre koji su mu za obavljanje dostave potrebni (sudski registar, registar udruga¹³², obrtni registar¹³³, zakladni upisnik¹³⁴ i dr.¹³⁵).

Valja podsjetiti i na to da su posljednjom izmjenom OZ-a¹³⁶ izmijenjene odredbe čl. 8. o dostavi, te da je predviđeno da javni bilježnik u slučaju dvostruke neuspjele dostave putem pošte može dostaviti pismo¹³⁷, nastupajući s pravima i dužnostima sudskog dostavljača¹³⁸, ali samo na zahtjev ovrhovoditelja.¹³⁹ Javni bilježnik u takvim slučajevima treba istraživati ovršenikovu adresu, koja je katkad dostupna u evidencijama prebivališta i boravišta. Sukladno čl. 14. st. 2. Zakona o prebivalištu i boravištu građana¹⁴⁰ podaci iz evidencija o prebivalištu i boravištu su dostupni državnim tijelima i osobama s pravnim interesom za

¹³⁰ Čl. 8. st. 1. OZ-a.

¹³¹ Čl. 8. st. 3. OZ-a.

¹³² Zakon o udrugama, Narodne novine br. 88/2001.

¹³³ Sukladno čl. 24. st. 3. Pravilnika o obliku i načinu vođenja Obrtnog registra (Narodne novine br. 58/2009.) javni bilježnici pripadaju u krug ovlaštenih vanjskih korisnika obrtnog registra koji se vodi elektroničkom obradom podataka. Uz javne bilježnike to je i osoba zaposlena u tijelu državne uprave ili obrtničkoj komori, zatim odvjetnik ili druga osoba koja ima ovlaštenja za uvid u bazu podataka Obrtnog registra, prema uvjetima i na način koji odredi i objavi Ministarstvo gospodarstva, rada i poduzetništva.

¹³⁴ Zakon o zakladama i fundacijama, Narodne novine br. 36/1995., 64/2001.

¹³⁵ V. Ernst, *op. cit.*, 278 - 279

¹³⁶ Narodne novine br. 87/2008.

¹³⁷ Čl. 8. st. 4. OZ-a.

¹³⁸ Čl. 8. st. 8. OZ-a.

¹³⁹ V. čl. 252d. st. 7. sukladno kojem se u takvim slučajevima radnje općenito poduzimaju samo na ovrhovoditeljev zahtjev.

¹⁴⁰ Narodne novine br. 53/1991.

to. S obzirom na funkciju javnih bilježnika kao tijela s javnim ovlastima, nije sporno da oni imaju pravo na uvid u te podatke. Međutim, trenutačno ti podaci nisu umreženi, ali u budućnosti se očekuje njihovo umreženje, te možemo očekivati da bi u tu mrežu bili uključeni i javni bilježnici.

Druga uloga koju javni bilježnici ostvaruju ostvarivanjem uvida u javne registre jest davanje publiciteta tim podacima i prema svim trećim osobama. Javni bilježnici ovlaštteni su izdavati i ovjerene izvratke iz određenih javnih registara koji imaju dokaznu snagu javnih isprava. U kojoj će mjeri javni bilježnici ostvarivati u praksi ovu funkciju ovisi, ponajprije, o tome koliko je određeni javni registar dostupan javnosti i bez njihove pomoći, te radi kojih se svrha ostvaruje uvid uz pomoć javnog bilježnika. Neki su javni registri, naime, neograničeno javni i dostupni svima koji za to imaju tehničke pretpostavke tako da sve osobe mogu putem interneta ostvarivati neposredni uvid u podatke (npr. digitalna zemljišna knjiga).

Stoga se opravdano postavlja pitanje kada će u takvim slučajevima postojati potreba da se uvid ostvari uz pomoć javnog bilježnika. Tada će uloga javnih bilježnika u ostvarivanju uvida u javni registar biti od posebne važnosti ako je stranci potreban ovjereni izvadak, tj. javna isprava kojom će u pravnom prometu dokazivati određene činjenice vezane uz podatke iz javnog registra. Nekad će strankama biti važno i da se u javnoj ispravi (izvatku) vremenski (historijski) fiksiraju podaci iz registra iz određenih (dokaznih) razloga, posebno ako se radi o registru u kojem historijski podaci nisu dostupni ili su teže dostupni široj javnosti. Ostvarivanje uvida uz pomoć javnih bilježnika može biti od posebne važnosti i kada se radi o uvidu u podatke koje stranka ne zna pronaći ili ih sama ne može razumjeti zbog velike količine drugih podataka, složenosti podataka i sl. Javni bilježnik može upravo tu konzilijarnu funkciju obavljati i u odnosu na samu stranku, u svim slučajevima u kojima stranka ne razumije sadržaj ili značaj registriranih podataka.

Javnobilježničko postupanje kod izdavanja ovjerenih izvadata tako je zapravo suženo na slučajeve u kojima se stranka kojoj se izdaje izvadak mora javno ovjerovljenom ispravom dokazati postojanje određenih podataka iz javnog registra, bilo zbog toga što je posebnim propisom određeno da se samo javnim ispravama dokazuju određene činjenice, bilo zbog toga što onaj kome su ti podaci potrebni nema povjerenja ili ne razumije značaj javno dostupnih podataka. Takva situacija je moguća npr. kada su podaci potrebni stranim osobama, koje se pouzdaju u autoritet javnobilježničke službe, ali ne i u posebnosti domaćega registracijskog režima. Dobar primjer za to jest i Upisnik osiguranja, odnosno

izvadak iz Upisnika. Podaci su javni, i svakome dostupni, i to bilo od Službe upisa bilo putem interneta.¹⁴¹ Međutim, sukladno čl. 3. st. 6. ZU-a svatko je ovlašten od Službe upisa Upisnika zahtijevati da pretraživanjem utvrdi je li neka osoba u Upisniku označena kao ovršenik, protivnik osiguranja ili dužnik, odnosno kao ovrhovoditelj, predlagatelj osiguranja ili vjerovnik (pretraživanje po kriteriju osobe), dok pretraživač na internetskim stranicama¹⁴² omogućava pretraživanje samo po kriteriju predmeta. Javni bilježnik ima pravo izdati izvadak sukladno čl. 81. ZJB-a u obliku potvrde, ali on nema usporedivu prednost pri pretraživanju u odnosu na upisničko mjesto, jer ne može izdati izvadak sa svim podacima koje može izdati jedino upisničko mjesto. Zbog toga je uloga javnih bilježnika u tom smislu ograničena na slučajeve u kojima stranka raspolaze podacima, a iz nekog razloga traži da se o tim podacima izda javnobilježnička potvrda. U budućnosti bi bilo korisno omogućiti i javnim bilježnicima da mogu pretraživati po svim kriterijima kao i Služba upisa. U suprotnom, javni bilježnici ne mogu ništa više nego što to može i stranka i svatko drugi tko ima pristup internetu.

4.2. Uvid u zemljišne knjige

Kad se radi o zemljišnim knjigama, ne postoji posebno uređeni postupak uvida javnih bilježnika u ručno vođenu zemljišnu knjigu. Međutim, javni bilježnici pripadaju krugu osoba kojima je na temelju posebne odluke ministra pravosuđa dopušten uvid u podatke EOP-zemljišne knjige odnosno u bazu zemljišnih podataka/BZP sukladno čl. 171. ZZK-a. Tome krugu osoba pripadaju i odvjetnici i osobe ovlaštene za obavljanje poslova državne izmjere i katastra nekretnina.¹⁴³ Međutim, za razliku od drugih, javni bilježnici su dužni osigurati tehničke pretpostavke i održavati tehničke uređaje za uvid BZP-u na temelju odluke ministra.¹⁴⁴ Takva odluka ima generalni značaj, pa se ne radi, dakle, o pojedinačnom rješenju donesenom na zahtjev u upravnome postupku, već o pojedinačnom općenormativnom aktu donesenom za cijelo područje Republike Hrvatske.¹⁴⁵

¹⁴¹ V. čl. 3. ZU-a

¹⁴² <http://zaloznaprava.fina.hr/>

¹⁴³ Čl. 171. st. 2. - 3. ZZK-a

¹⁴⁴ Čl. 171. st. 1. ZZK-a

¹⁴⁵ Ovo neovisno o tome što na području nadležnosti određenoga javnog bilježnika ne postoji EOP-zemljišna knjiga, i to iz dva razloga. Kao prvo, BZP se vodi za područje cijele

Odluka još uvijek nije donesena, s obzirom na to da ne postoji ni EOP-zemljišna knjiga u smislu kako je to uređeno čl. 6. st. 2. i dr. ZZK-a. U ovom trenutku postoje samo digitalizirani podaci ručno vođenih zemljišnih knjiga. Ti su podaci, kao što je poznato, prepisani podaci ručno vođenih zemljišnih knjiga u elektroničkom obliku.¹⁴⁶ Tako prepisane ručno vođene (katkad pogrešno nazvane “preoblikovane”) zemljišne knjige više se ne vode ručno.¹⁴⁷ Na takve podatke, međutim, primjenjuju se isključivo pravila o uvidu u ručno vođenu zemljišnu knjigu. Iako je notorno da je neslužbena kopija podataka dostupna na www.pravosudje.hr, te iako javni bilježnici imaju uvid u elektroničke podatke kao i sve druge osobe, ne mogu izdati “izvadak” iz te baze npr. potvrđujući ispis svojim pečatom ili sl., odnosno ne mogu izdavati ovjerene izvatke koji bi imali dokaznu snagu javnih isprava.

Ovo stoga jer se radi o “eksperimentalnoj” bazi koja ima “informativnu” i “korektivnu” ulogu. Što te formulacije s web-stranice znače nije jasno, ali se njima sugerira da postoji mogućnost da su podaci pogrešni. Moguća su međutim dva druga problema: 1) da se u bazi nalaze prepisani, a neverificirani podaci, što znači da su i dalje mjerodavni podaci u nedigitaliziranom obliku, te da je moguće da su podaci različiti; i 2) da su podaci pogrešni zato što su pogrešno prepisani iz nedigitaliziranog oblika (u kojem slučaju se trebaju ispraviti).¹⁴⁸

Zbog tih prepreka, svakako je za preporučiti da se, s obzirom na to da nije izgledno da će se u roku iz čl. 226. ZZK-a (1. 1. 2010.) uspostaviti EOP-zemljišna knjiga, započne s ustrojavanjem sustava po kojem bi javni bilježnici

Republike Hrvatske (čl. 6. st. 2. ZZK-a), te kao drugo, suprotno rješenje bi neopravdano diskriminiralo javne bilježnike s tih područja u odnosu na javne bilježnike s ostalih područja na kojima je EOP-zemljišna knjiga ustrojena, i stranke s obzirom na njihovo mjesto prebivališta odnosno boravište. Neposredno uporište u ZZK-u za takvo tumačenje ima analogna primjena čl. 170. st. 5. sukladno kojoj su zemljišnoknjižni sudovi odnosno katastarska tijela dužna omogućiti uvid u podatke BZP-a neovisno o tome o kojoj se katastarskoj općini radi.

¹⁴⁶ Čl. 159. i sl. Zemljišnoknjižnog posl.

¹⁴⁷ Čl. 160. st. 2. Zemljišnoknjižnog posl.

¹⁴⁸ Naravno, moguće je da su podaci bili pogrešni i prije digitalizacije, ali to je potpuno drugo pitanje. Ali je vrlo teško moguće, i u svakom slučaju nedopustivo, da postoji razlika između prepisanih podataka u bazi i podataka objavljenih. Razlika između tog slučaja i ostalih jest u tome što se ostalim pogreškama može relativno jednostavno ući u trag, utvrditi odgovornosti i ispraviti ih. U slučaju nepodudarnosti objavljenih podataka i podataka u bazi, riječ je o sistemskoj grešci ili sistemskoj zloupotrebi koja se ne samo teže otkriva, već ima i masovnije (zato skuplje) posljedice.

mogli izdavati ovjerene izvratke iz zemljišnoknjižnih uložaka koji su sukladno čl. 161. verificirani i za koje je to u digitalnoj zemljišnoj knjizi posebno naznačeno. Izvaci bi u svakom slučaju mogli biti samo iz verificiranih uložaka, jer upisi u neverificiranim ulošcima zapravo još ni ne proizvode sve pravne učinke.¹⁴⁹ Davanje ovlasti javnim bilježnicima da izdaju ovjerene izvratke iz verificiranih zemljišnoknjižnih uložaka značajno bi oteretilo poslovanje zemljišnoknjižnih odjela. Mjesečni broj izvadaka kojeg izdaju zemljišnoknjižni sudovi nikad nije manji od 100.000. Prema podacima iz posljednjega mjesečnog izvješća o stanju zemljišnoknjižnih predmeta u općinskim sudovima Republike Hrvatske za rujnu 2009. g.¹⁵⁰ Nacionalnog programa sređivanja zemljišnih knjiga i katastra "Uređena zemlja", samo je u rujnu izdano 139 166 izvadaka. Takva količina opravdava bojazan da izdavanje izvadaka predstavlja aktivnost koja u nezanemarivoj mjeri opterećuje zemljišnoknjižne odjele, i da bi prenošenje te aktivnosti na javne bilježnike omogućilo efikasnije sudsko postupanje.

Međutim, to bi u sadašnjoj situaciji zahtijevalo povećan oprez svih sudionika u pravnom prometu, jer bi izvaci, koje javni bilježnici izdaju, morali nositi oznaku da se stanje ne odnosi na vrijeme izdavanja izvotka, nego na vrijeme posljednjeg ažuriranja podataka u bazi (npr. stanje na dan: 17. 10. 2009. 22:43:51). Ako bi javni bilježnici izdavali ovjerene izvratke iz verificiranih zemljišnoknjižnih uložaka, morali bi, stoga, na svakom izvotku posebno naznačiti da se radi o podacima iz verificiranog uloška, i to o podacima važećim na određeni dan i sat. Time bi se izbjegla odgovornost javnih bilježnika u slučajevima kad bi se u međuvremenu od trenutka objave podataka na internetu do izdavanja izvotka promijenili podaci o nekretnini koji još nisu dostupni na internetu. Pritom, međutim, ne treba zanemariti činjenicu da je moguće da u praksi nastanu i određeni problemi zbog toga što će istovremeno sudovi izdavati ažurne izvratke (sudovi izdaju izvratke sa stanjem u času izdavanja), dok će javni bilježnici izdavati izvratke sa stanjem naznačenim na prikazu zemljišnoknjižnog uloška. Takva praksa mogla bi u javnosti aktualizirati pitanje korisnosti izdavanja izvadaka kod javnih bilježnika. Od posebne je važnosti za ostvarivanje ove funkcije javnih bilježnika da se što je moguće prije uspostavi pristup podacima iz zemljišne knjige u realnom vremenu. Tek tada će biti moguće da javni

¹⁴⁹ Prema cit. podacima prepisano je 99,53% uložaka, a verificirano je 70,06% uložaka. *Ibid.* 21.

¹⁵⁰ Dostupno na http://www.uredjenazemlja.hr/uploads/assets/dokumenti/oprojektu_dokumenti/Izvjescje_za_rujan_2009.pdf

bilježnici u potpunosti i s istim učincima kao i sudovi omogućuju ostvarivanje publicitetne funkcije zemljišnih knjiga. Stoga bi prilikom razmatranja je li već sada, kada ne postoji na internetu prikaz zemljišnoknjižnih podataka u realnom vremenu, oportuno omogućiti javnim bilježnicima izdavanje ovjerenih zemljišnoknjižnih izvadaka pri čemu treba imati u vidu mogućnost da izdavanje "neažurnih" izvadaka može u javnosti stvoriti pogrešnu percepciju o njihovoj važnosti za pravni promet, a neažurni izvaci mogu se negativno odraziti na ovaj aspekt poslovanja javnobilježničke službe kad se zaista uspostavi pristup podacima u realnom vremenu.

4.3. Uvid u sudski registar

Javni bilježnici su sukladno čl. 5. ZSR-a ovlašteni izdavati izvratke, preslike i prijepise iz sudskog registra. Javni bilježnik je i po ZJB-u ovlašten izdati potvrdu o ovlasti za zastupanje ako ta ovlast proizlazi iz trgovačkog (sudskog) ili sličnog registra, koja ima istu dokaznu snagu kao i potvrda registarskog suda.¹⁵¹ U tom slučaju, javni bilježnik mora prethodno obaviti uvid u registar ili ovjereni izvod iz registra, a u potvrdi će se naznačiti dan uvida u registar odnosno dan izdavanja izvoda iz registra.¹⁵²

Sukladno čl. 81. ZJB-a, javni bilježnik može izdati potvrdu o postojanju ili sjedištu neke pravne osobe, o promjeni tvrtke, o statusnim promjenama ili drugim pravno važnim činjenicama ako one proizlaze iz kojega javnog registra¹⁵³, pri čemu je dužan izvršiti uvid u registar ili ovjereni izvod iz registra kao i u slučaju potvrđivanja ovlasti za zastupanje.

I čl. 77. st. 5. ZJB-a predviđeno je da, ako se ovjerava potpis osobe kao zastupnika koje pravne osobe ili javnog tijela, javni bilježnik može u ovjeri potvrditi da se ta osoba potpisala za pravnu osobu ili javno tijelo, ako je on prethodno utvrdio da je ta osoba to ovlaštena učiniti. To pravilo u skladu je s ranije citiranim čl. 80. ZJB-a, jer u situaciji iz čl. 77. st. 5. ZJB-a javni bilježnik pored legalizacije potpisa zapravo izdaje i potvrdu o ovlasti za zastupanje u smislu čl. 80. ZJB-a.¹⁵⁴

¹⁵¹ Čl. 80. st. 1. ZJB-a.

¹⁵² Čl. 80. st. 2. ZJB-a.

¹⁵³ Čl. 81. st. 1. ZJB-a.

¹⁵⁴ Čl. 77. ZJB-a razlikuje dvije situacije - jednu u kojoj stranka svojeručno potpisuje pismeno, te drugu u kojoj stranka priznaje potpis koji se već nalazi na pismenu kao svoj.

Javni bilježnik može uvid obaviti putem izvotka, koji mu predočuje stranka koja traži izdavanje potvrde, ali će, osim u slučajevima u kojima stranka raspolaze izvotkom istoga dana, takva potvrda biti neažurna. Nije isključeno da stranka upravo takvu potvrdu i traži, ali je daleko vjerojatnije da joj je u interesu aktualno stanje, u koje je javnom bilježniku moguć uvid elektroničkim putem. ZSR propisuje dužnost registarskih sudova da javnim bilježnicima osiguraju dostupnost podataka upisanih u glavnoj knjizi telekomunikacijskom mrežom ili putem informatičkog medija, uz naknadu i na zahtjev.¹⁵⁵ Javni bilježnici po tome nisu posebni, jer je ista dužnost propisana i za korist HGK-a i "drugih osoba"¹⁵⁶, dok je za državna tijela predviđeno da će se osigurati dostupnost podataka upisanih u glavnoj knjizi, akata i isprava iz zbirke isprava elektroničkim putem.¹⁵⁷ To sugerira, iako to nije posve jasno, da bi ti podaci (koji su opsežniji) trebali biti dostupni državnim tijelima neposrednom (internetskom ili sličnom) vezom, što nije slučaj s javnim bilježnicima.

4. ZAKLJUČAK

Javnobilježnička služba promijenila je svoj odnos prema javnom registru. Uloga kontrolora autentičnosti pojačana je u mnogim slučajevima kontrolom zakonitosti, čime javni bilježnik u velikoj mjeri tu ulogu preuzima od javnog registra i time mu olakšava rad. S time u vezi postavljaju se, međutim, dva pitanja. Kao prvo, ako javni bilježnik obavlja kontrolu, zašto onda druga državna tijela zadržavaju samo tehničko vođenje registra? S obzirom na tehnički napredak,

Formulacija čl. 77. st. 5. ZJB-a takva je da iz nje jasno proizlazi da javni bilježnik može potvrditi da se osoba koja je potpisala pismeno potpisala za pravnu osobu samo onda kada je ta osoba doista pred njim potpisala pismeno, a ne i onda kada je pred njim samo priznala potpis koji se već nalazi na pismenu kao svoj. Smisao ovog razlikovanja leži u tome da se osoba koja je možda ranije bila neovlaštena ipak potpiše u svojstvu ovlaštene osobe, jer ovlaštena osoba treba - barem jednom - ispravu potpisati kad je na takvo potpisivanje i ovlaštena da bi došlo do pravnih učinaka. Zbog toga, ni ZJB ne omogućava potvrđivanje ovlaštenja za zastupanje u času ovjere potpisa kada se radi o priznanju potpisa kao svojeg. Takva potvrda ne bi imala nikakvog pravnog smisla, jer ne bi govorila ništa o tome je li osoba bila ovlaštena na zastupanje u času kad je ispravu potpisala.

¹⁵⁵ Čl. 17. st. 2. ZSR-a

¹⁵⁶ *Ibid.*

¹⁵⁷ Čl. 17. st. 1. ZSR-a

većina javnih registara postoji u nematerijaliziranom obliku, a tehnika vođenja je standardizirano programsko rješenje. Tradicionalni razlozi zbog kojih je prije bilo uskraćeno javnim bilježnicima vođenje određenih registara - centralizirano vođenje (zbog jednostavnije dostupnosti na jednom mjestu) i čuvanje u zgradi državnog tijela (zbog opasnosti od gubitka podataka) zapravo više ne postoje. Zbog toga se može uočiti da se na javnog bilježnika u cijelosti prebacuje uloga registratora (kao kod HUO-a i drugih sličnih registara). U zemljama latinskog notarijata može se uočiti tendencija da nove registre više ne vodi klasično državno tijelo kao što je to sud, već javni bilježnik, i to čak i onda kad se radi o osjetljivim pitanjima, kao što je to osobno stanje (npr. Lebenspartnerschaftsregister u Njemačkoj) ili odluka o životu ili smrti (npr. Patientensverfügungsregister u Austriji). Kao drugo, čak i ako se zanemari prethodno pitanje, je li kontrola autentičnosti i dalje prvorazredna funkcija javnog bilježnika? Javni bilježnik je stručna osoba u pravu, a nije - niti bi to trebala biti - u kriptografiji. Zbog toga nije potrebno ni očekivati od javnog bilježnika da, pored tehnologije koja danas postoji kao što je to elektronički potpis, osigurava autentičnost. Osiguranje autentičnosti može se danas postići suvremenim metodama elektroničke zaštite daleko bolje nego tradicionalnom metodom sravnjivanja osobne isprave sa osobom (strankom). Suvremena tehnologija je, naime, istovremeno omogućila razvoj napredne tehnike falsificiranja te je kompromitirala provjeru koju javni bilježnik obavlja na tradicionalan način čime se javni bilježnik dovodi u priliku da odgovara za štetu. To je vrlo nezavidna pozicija, koju mnogi javni bilježnici ističu kao problem.

Tradicionalna uloga javnih bilježnika u pravnom prometu nesporno se, dakle, mijenja. Jedna od glavnih tekovina posljednjih nekoliko desetljeća upravo je preuzimanje jedne nove funkcije - one vezane uz registraciju podataka. U toj svojoj novoj funkciji, javni bilježnici sudjeluju na različite načine. U nekim slučajevima, javnobilježnička služba je i registarska služba. U drugim slučajevima, javni bilježnik se nalazi u tradicionalnijoj ulozi, pa sudjeluje kao most između stranke i javnog registra kojeg sam ne vodi. U slučajevima u kojima dolazi do spajanja javnobilježničkih funkcija sastavljanja isprava i registracije, javni bilježnici djeluju kao specifičan *one-stop shop*. U Republici Hrvatskoj to je djelomično moguće kad se radi o osnivanju d.o.o. u okviru pilot-projekta e-Tvrtka, koji pokazuje dobar primjer uspješne integracije javnih bilježnika u tu novu ulogu. Hoće li ta uloga biti moguća i za druge registre, prvenstveno kod zemljišne knjige ovisi o brojnim faktorima, prvenstveno o zakonskoj podlozi za elektroničku komunikaciju sa sudovima, elektroničko vođenje spisa

te same zemljišne knjige. Isto se odnosi i na uvid u zemljišnoknjižni sustav, koji trenutačno, nažalost, ni sadržajno niti tehnički nije spreman za reformu u tom smislu.

Međutim, valja imati na umu da uloga javnih bilježnika kod uvida u registre nije samo važna na nacionalnoj razini već i na međunarodnoj. U Europskoj uniji je odlukom Vijeća 2001/470/EC¹⁵⁸ uspostavljena Europska sudačka mreža u građanskim i trgovačkim stvarima¹⁵⁹ u kojoj javnobilježnička služba ima aktivnu ulogu. Upravo najnovijom izmjenom¹⁶⁰ cit. odluke od prošle godine, mreža se otvorila i za javnobilježničku službu. Od 2006. je uspostavljena i Europska javnobilježnička mreža¹⁶¹ radi olakšavanja rada javnim bilježnicima u slučajevima s međunarodnim elementom, uključujući i uvid u strane registre. U tom smislu ne možemo očekivati uključivanje hrvatskih javnih bilježnika u te programe, ako im se na nacionalnoj razini za to ne omoguće pretpostavke.

Summary

Hano Ernst *

Tatjana Josipović **

NOTARIES PUBLIC AND PUBLIC REGISTERS

Notaries public and public registers are extremely important categories of modern legal transactions. Notaries public and public registers perform similar functions of protecting private and public interests, but their interrelatedness became more visible only after the introduction of digitalization and networking. In this new system notaries public have adapted their role and become an independent source of information. Their

¹⁵⁸ OJ 2001 (L 174) 25

¹⁵⁹ European Judicial Network in Civil and Commercial Matters

¹⁶⁰ COM(2008) 380 final, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0380:FIN:EN:PDF>

¹⁶¹ European Notarial Network (ENN), V. <http://www.cnue-nouvelles.be/en/reseau-notarial-europeen-en/001/index.html>

* Hano Ernst, LL. B., Assistant, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

** Tatjana Josipović, Ph. D., Professor, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

traditional role of having occasionally a monopoly for drawing up certain certificates has been supplemented by the fact that their participation in drafting them now gives the documents special legal force, and thus the legal system of the Republic of Croatia has been extended to include the notary public's participation in establishing insurance in rem over movables and rights.

In registry procedures notaries public play a particularly important role, as they are frequently involved in the very course of the procedure. Currently Croatia is particularly interested in the development of electronic communication between the notaries public and the land registry divisions of courts. Though there are no legal or technical preconditions for this as yet, with minor interventions in regulations and the necessary technical support this objective could be achieved. It has in fact already been partially achieved in the e-company project, which has integrated the notary public service in the experimental company registration procedure within the HITRO.HR system (a one-stop shop for increasing expediency). Such projects are in keeping with European standards and requirements that need to be met by the Croatian judiciary. The full independence of notaries and an example of their administration of the public register is best seen in the case of the Croatian testamentary register similar to European testamentary registers that are also administered by notaries public.

Finally, notaries public play an important role in accessing public registers, however their role will depend on the accessibility of data in public registers and on the quality and legal force of the publicly accessible documents. At the moment, their potential participation in issuing land registry certificates is being considered, since this would considerably reduce the work load of land registry divisions; however, in view of the present technical limitations there is a need for exercising caution. All these roles that notaries public play in registering data show the increasing interrelationship between public registries and notaries public, so that in some cases there is a transfer of registration jurisdiction to notaries public, whereas in all cases they act as a bridge between the party and the public register which they themselves do not administer. In the electronic world this role of the notary public is becoming a new standard.

Key words: notary public, land register, court register, testamentary register, public register

Zusammenfassung

Hano Ernst*
Tatjana Josipović**

ÖFFENTLICHE NOTARE UND ÖFFENTLICHE REGISTER

Öffentliche Notare und öffentliche Register sind überaus wichtige Kategorien des modernen Rechtsverkehrs. Beide üben ähnliche Funktionen zum Schutze privater und öffentlicher Interessen aus, aber ihre Verbindung war früher nicht so stark ausgeprägt, wie sie sich seit den Veränderungen aufgrund von Digitalisierung und Vernetzung gestaltet. Die Notare passen sich in ihrer Rolle dem neuen System an und werden zu einer selbstständigen Informationsquelle. Ihre traditionelle Rolle, die sich manchmal als Monopol in der Errichtung bestimmter Urkunden äußert und durch den Umstand ergänzt wurde, dass ihre Beteiligung an der Errichtung der Urkunde dieser besondere rechtliche Geltung verleiht, hat eine zusätzliche Erweiterung in der Rechtsordnung der Republik Kroatien erfahren, indem die Notare auch an der Bestellung sachenrechtlicher Besicherungen an beweglichen Sachen und Rechten mitwirken.

In Registerverfahren tritt der Notar stark in Erscheinung, da er oft in den Verlauf des Verfahrens selbst involviert ist. Für die Republik Kroatien ist in diesem Augenblick die Möglichkeit, die elektronische Kommunikation zwischen den Notaren und den Grundbuchabteilungen der Gerichte einzuführen, von besonderem Interesse. Die gesetzlichen und technischen Voraussetzungen hierfür sind derzeit nicht gegeben, doch ist zu erwarten, dass dieses Ziel mit geringfügigen Änderungen der Vorschriften und einer entsprechenden technischen Unterstützung erreichbar wäre. Teilweise ist es bereits im Projekt "E-Firma" (e-Tvrтка) umgesetzt, in dem das Notariat in die experimentelle Eintragung bestimmter Handelsgesellschaften innerhalb des (One-Stop-Shop) Systems HITRO.HR eingebunden ist. Solche Projekte folgen den europäischen Standards und Anforderungen, die es zu erfüllen gilt, damit die kroatische Justiz Teil der EU werden kann. Völlig selbstständig agiert das Notariat bei der Führung des Kroatischen Testamentsregisters, eines öffentlichen Registers, das ähnlich wie andere europäische Testamentsregister allein vom Notariat geführt wird.

* Hano Ernst, Dipl. - Jur., Assistent an der Juristischen Fakultät in Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

** Dr. Tatjana Josipović, Professorin an der Juristischen Fakultät in Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

Schließlich spielen die Notare bei der Einsichtnahme in öffentliche Register eine wichtige Rolle, allerdings je nach Zugänglichkeit der Angaben des jeweiligen öffentlichen Registers beziehungsweise der Qualität und Rechtskraft der öffentlich zugänglichen Urkunden. Aktuell ist die potenzielle Beteiligung der Notare an der Erstellung von Grundbuchauszügen im Gespräch, wodurch das Funktionieren der Grundbuchabteilung erheblich entlastet werden könnte, doch angesichts der technischen Einschränkungen ist in diesem Bereich Vorsicht anzumelden. All diese Aufgaben der Notare bei der Registrierung von Angaben belegen eine immer stärkere Verbindung zwischen öffentlichen Registern und Notaren, sodass in manchen Fällen Registerzuständigkeiten auf die Notare übertragen werden, während sie in allen anderen Fällen als Brücke zwischen den Parteien und dem öffentlichen Register dienen, sofern es nicht von ihnen selbst geführt wird. In einer zunehmend elektronischen Welt wird diese Rolle des Notars zum neuen Standard.

Schlüsselwörter: Öffentlicher Notar, Grundbuch, Gerichtsregister, Testamentsregister, öffentliches Register